

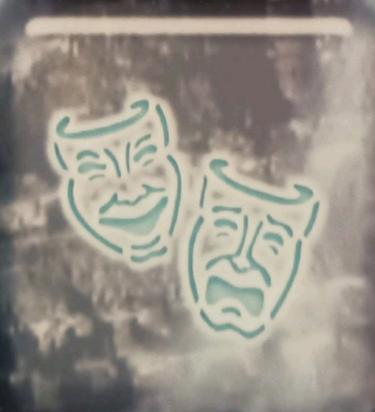

культурно-просвітницький вісник

Животоки

2010 № 3-4 (48-49)

Львівський державний обласний
центр народної творчості і
культурно-освітньої роботи

видається з січня 1993 року

Зміст

Славетні імена

Зодчий хорового ремесла
(до 75-річчя народження Ореста
Кураша) _____ 1

Ювілеї творчих колективів

100-ліття Лисиничівського духового
оркестру _____ 5
Співоцвіт «Євшан-хору» (Народний
Галицький камерний хор «Євшан») _____ 7

Методика, теорія, досвід

Правове виховання населення: орга-
нізація роботи у клубних закладах _____ 11
Планування роботи народного дому _____ 16
Відзначення у народних домах області
XX річниці державної незалежності
України _____ 21

Хроніка культурного життя

Проведено обласний семінар-прак-
тикум з музичного жанру _____ 22
Районний семінар у Яворівському районі
розкрив досвід села Наконечне I _____ 22
Огляд-конкурс роботи сільських клубних
закладів триває _____ 23
Відбувся обмін досвідом на семінарі-
практикумі з питань фольклору _____ 24
Свято народного танцю у Львові:
«Прикарпатські джерела» _____ 24
Стрийська міська центральна бібліотека
ім. М. Шашкевича відсвяткувала свій 70-
літній ювілей _____ 25

Сценарії

Дивосвіт бандури _____ 26
Дмитро Бортнянський – видатний
майстер хорової музики XVIII ст. _____ 33
Невмирущий геній композитора
(творчий шлях Максима Созонтовича
Березовського) _____ 36

Правові аспекти

Тендер: здійснення закупівель за
державні кошти _____ 39

культурно-просвітницький вісник
Житотоки

2010 № 3-4 (48-49)

Видається з січня 1993 року
Реєстраційне свідоцтво ЛВ № 095
Виходить двічі на рік
спареним номером.
Розповсюджується безкоштовно.
Наклад – 2000 примірників.

Засновник:

Львівський державний обласний
центр народної творчості і культурно-
освітньої роботи

Провідний редактор:

Катеринчук
Олена Олегівна

Редакційна колегія:

Береза
Роман Павлович
директор ЛДОЦНТІКОР, кандидат
педагогічних наук, доцент

Дуляба
Ольга Володимирівна
завідувачка відділом народної
творчості, заслужений працівник
культури України, заступник голови
Львівського обласного відділення
Національної спілки кобзарів України

Квітневий
Володимир Миколайович
завідувач відділом методики
культурно-освітньої роботи,
заслужений працівник культури
України, член Національної спілки
письменників України

Адреса редакції:

79007, Україна, м. Львів
вул. Леся Курбаса, 3
факс (32) 260-130-55
www.cnt.lviv.ua
e-mail: cnt-lviv@ukr.net

Адреса видавництва:

ЗАТ «Артсервіс»
79008, Україна, м. Львів
вул. Винниченка, 8
факс (32) 276-92-03
тел. (32) 276-96-96
www.artservice.lviv.net
e-mail: box@artservice.lviv.net

ЗОДЧИЙ ХОРОВОГО РЕМЕСЛА

(до 75-річчя народження Ореста Кураша)

У вирі людського буття бувають долі, що проходять відлік земного життя без гамору і стресів. Вони, мов тихоплинний час відраховують діапазон своєї земної ходи у рамках відліку, що дарував їм Господь. А бувають і такі, що передзвоном кожної миті вплітають свій дзвінкострій у величаве звучання симфонії всесвіту, аби яскравим іменем своїм залишитися в історії вітчизняної культури.

Заслужений діяч мистецтв України Орест Іванович Кураш. Його ім'я сьогодні нероздільно пов'язане з Львівським національним академічним театром опери та балету ім. С. Крушельницької. Адже саме цій славній установі Європи він віддав майже півстоліття свого творчого життя. Його яскравий талант, самобутній диригентський хист, непересічна вдача людини-митця стали прижиттєвою харизмою музиканта, на постать якого ще довгі роки прагнутимуть рівнятись наступні покоління митців.

Його входження у власний мистецькожиттєвий світ розпочалося 10 жовтня 1935 року у мальовничому українському селі Орхівці, що поблизу Перемишля (нині територія Польщі). Батько майбутнього диригента – Іван Кураш славився доокруж своїм незмінним фахом доброго шевця, а у вільну часину полюбляв брати до рук скрипку або мандоліну і тоді веселошам і радошам не було кінця. Підростаючи, малий Орчик міг подовгу вслухатися у цю дивовижну батьківську гру. Йому кортіло у всьому бути схожим на нього: перейняти манеру гри, постановки інструмента, зрештою, непідробного артистизму, який у міміці, жестах, якомусь спонтанному «дригові» випромінював неповторну статечність цього неперевершеного, як йому здавалося, самобутнього музики. Згодом так і сталося: батько став його першим учителем гри на скрипці, яка стала для Ореста вірною посестрою на все життя.

Мистецька атмосфера, попри суворі засади виховання, які панували в сім'ї Курашів, завжди якимось по-родинному наповнювалася материнською ласкою і лагідністю мами Марії

(з Маєвських), яка поряд з буденними хатніми турботами володіла яскравим артистичним талантом. В аматорському театрі села вона була незмінною виконавицею головних ролей у виставах «Назар Стодоля» Т. Шевченка, «Наталка Полтавка» І. Котляревського, «Сватання на Гончарівці» та «Шельменко-денщик» Г. Квітки-Основ'яненка, «Лимерівна» П. Мирного, «Дай серцю волю, заведе в неволю», «Доки сонце зійде, роса очі виїсть» М. Кропивницького та інших. Якимось, переглянувши одну з вистав за участю Марії Степанівни, адміністрація Львівського драматичного театру ім. М. Заньковецької запропонувала їй перейти у трупу театру, проте цей запит долі залишився без відповіді.

У 1945 році, коли всі українські поселення польського прикордоння вразила жахлива звістка про початок опереції «Вісла», сім'ю Курашів було депортовано на Львівщину у село Сокільники, що поблизу Львова. Тут Орест закінчив школу-семирічку, відвідував приватні заняття непересічного педагога і наставника – М. Павлика, який зумів наповнити чуйне серце і багату душу хлопця ґрунтовними знаннями, закласти основи світогляду, навчити ставленню до справжніх суспільних цінностей.

Проте над усім цим летом юначих мрій і сподівань домінувала єдина нестримна сила – любов до музики, а разом з нею – жага увійти у величавий храм музичного мистецтва. У 1949 році Орест Кураш – учень хорového

відділення Львівського державного музично-педагогічного училища ім. Ф. Колесси, де навчається в класі корифея українського хорового мистецтва – Євгена Вахняка. Євген Дмитрович став знаковою постаттю у майбутній творчій долі диригента. Його енциклопедична школа, на якій проходило виховання майбутнього хормейстра, полягала у комплексному підході до всебічного і різностороннього навчання учнів, де теорія музичного мистецтва, що ґрунтувалася на глибинних лекціях, яскравих прикладах, а чи, просто бесідах, мала продовження в обов'язковому відвідуванні численних хорів, якими керував маєстро.

Вже в стінах училища стало зрозуміло, що, крок за кроком, Орест Кураш перестає бути пересічним учнем і поступово переростає у митця з великим майбутнім. Блискуче завершення навчання у 1953 році дає змогу Оресту без перепон вступити до Львівської державної консерваторії ім. М. В. Лисенка (нині Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка), де його навчання продовжується у класі хорового диригування у доцента Володимира Василевича та оперно-симфонічного диригування у професора Миколи Колесси. Навчаючись у таких титанів української музичної культури ХХ століття, Орест Іванович зумів досягнути найпотаємніші глибини мистецтва. Його диригентська вправність і вроджений музичний хист стали предметом схвальних оцінок найвибагливішої критики. Саме в стінах консерваторії виявилось тяжіння диригента до виконавства крупних хорових та вокально-інструментальних форм, які вимагали щоденної самопідготовки та вдосконалення набутих навиків.

У 1958 році Орест Кураш – випускник консерваторії. Його державний іспит з диригування став справжнім тріумфом в історії диригентського факультету: «Реквієм» Дж. Верді отримав найвищу оцінку державної комісії, а слухачі вітали лавиною оплесків прочитання одного з найскладніших музичних творів світової класики, засвідчуючи народження справжнього митця високої проби.

Після випускних іспитів, Ореста Кураша, як одного з найобдарованіших студентів, рекомендують на посаду, яка спершу здавалася недосяжною навіть для найталановитішого митця-початківця – це посада головного хормейстера Львівського оперного театру.

Мабуть, вже тоді адміністрація театру, зважаючи на блискучі дані Ореста Івановича, не мала сумніву, що його чекатиме надзвичайна творча кар'єра. А сам, ще вчорашній студент, не йняв віри, що його ім'я буде увінчувати перелік славних виконавців оперної сцени впродовж майже півстоліття.

Львівський оперний театр. Хто хоча б один раз переступив його поріг, мабуть, назавжди залишиться у полоні чудових скульптур, барельєфів, фресок і позолоти. У розкішному фойє, затишному амфітеатрі, балконах, що дихають загадкою вічного мистецтва, яке уже понад століття промовляє кожного вечора виставами, концертами, урочистими академіями, у промовистій тиші, коли театр залишається безлюдним, звучить якась утаємничена мова тих, хто крізь роки і десятиліття, даруючи свій талант людям, залишали у його стінах частинку своєї душі і серця. Енріко Карузо, Матія Батістіні, Федір Шаляпін, Соломія Крушельницька, Модест Менцинський, Олександр Мишуга, Адам Дідур, Ян Кіпура та цілий ряд інших, які в минулому і сучасному творили славу Львівської опери, своєю незримою енергетикою споглядають на кожного, хто приходить сюди, у театр, на сцені якого після змаху диригентської батути замирає час, змінюється простір і відбувається магічне входження у світ, який може привідкрити людині тільки його величність – театр.

У вересні 1958 року перед Орестом Курашом цей світ магічного оперного мистецтва відкрився по-особливому. Адже він прийшов в театр не простим вчорашнім слухачем, а постаттю, яка пруч з іншими стає творцем дивовижного світу оперного мистецтва.

З перших днів розпочалася копітка робота з практичного засвоєння репертуару, який молодий хормейстер уже знав напам'ять не пропускаючи жодної вистави ще у час свого студентства. А вже через півтора роки відбулася прем'єра його хормейстерської роботи. Опера Юлія Мейтуса за драмою Івана Франка – «Украдене щастя» стала переконливим свідченням тому, що в театр прийшов справжній митець, який до тонкощів відчув композиторський замисел у відображенні масових сцен, в яких хор під орудою маєстро Кураша переставав бути ілюстративним матеріалом, а перетворювався на рівноцінного персонажа, що

вмів сміятись, плакати, переживати у такт геніального твору. Велику допомогу у втіленні задумів хормейстра-постановника надав автор лібрето – Максим Рильський, спілкування з яким залишило у митця незгасимий спомин про великого українця, в грудях якого билось нетлінне поетичне серце.

Прем'єра опери відбулася 10 вересня 1960 року. Вдячна львівська публіка довго аплодувала виконавцям, а на кін сцени разом із диригентом-постановником Ярославом Вощаком, режисером-постановником Сергієм Сміяном вийшов і 25-річний Орест Кураш, мабуть, аби назавжди з цієї миті залишитися у сузір'ї славних корифеїв Львівського оперного театру.

Після прем'єри «Украденого щастя» Львівський театр опери та балету увійшов у нову епоху свого творчого зростання. Тісна співпраця з головним диригентом театру Ярославом Вощаком, якого Орест Іванович вважав «диригентом з диригентів», а згодом – з Ігорем Лацаничем прикрасили театральну афішу такими незабутніми виставами як «Золотий обруч» Б. Лятошинського; «Лісова пісня», «Тіні забутих предків» В. Кирейка; «Назар Стодоля» К. Данькевича. Сам перелік цих яскравих вистав свідчив про ріст національного самоусвідомлення львівських митців у царині оперного мистецтва.

Поряд із роботою у справі відродження української національної оперної класики Орест Кураш зробив значний внесок у постановку вистав із золотого фонду світової оперної класики. «Травіата», «Трубадур», «Аїда», «Ріголетто», «Дон Карлос», «Ернані» Дж. Верді; «Фауст», «Ромео і Джульєтта» Ш. Гуно; «Кармен», «Шукачі перлів» Ж. Бізе набули на сцені львівського театру нової колористики не тільки завдяки незабутньому звучанню неповторних голосів Павла Кармалюка, Олександра Врабеля, Зіновія Бабія, Георгія Кузовкова, Олександра Луб'яного, Тамари Дідик, Володимири Чайки, Людмили Божко, В'ячеслава Кобжицького, Валентини Герасименко, Теофіли Братківської але й тому, що хормейстер Орест Кураш вмів привнести у загальну звукову палітру оперного дійства неповторне, підкреслено уособлене звучання хору, кожен співак якого був складовою не лише виконання хорової партії, а й натхненним виконавцем свого сценічного

міні образу, тієї важливої ниточки, з якої разом із режисером, диригентом, художником, солістами спліталось барвисте полотно високомистецького оперного спектаклю. У цій справі важливу роль відігравали професійні стосунки та творча співпраця з славетними українськими композиторами Миколою Колессою та Борисом Лятошинським, диригентами Ярославом Вощаком, Стефаном Турчаком, Ігорем Лацаничем, Іваном Гамкало, Тарасом Микиткою, Левом Венедиктовим, Іваном Майчиком, Степаном Стельмащук, Яремою Скібінським, Русланом Дорожівським та іншими.

До особливих заслуг Ореста Івановича належить перехід театру до постановок опер композиторів-веристів, завдяки чому на Львівській оперній сцені зазвучали вистави: «Флорія Тоска», «Богема» і «Мадам Батерфляй» Дж. Пуччіні, «Паяци» Р. Леонкавалло і «Сільська честь» П. Масканьї. Хорові сцени у цих виставах були відпрацьовані до блиску: вони вражали глядача своєю величавістю та вокальною правдою, слухаючи яку безупинно вірив у непогіршеність високого мистецтва, яке творив справжній майстер.

Проте бурлескний перелік шедеврів світової оперної класики ніколи не затьмарював коштовних перлин української національної опери. Хорові сцени вистав «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського, «Наталка Полтавка» та «Тарас Бульба» М. Лисенка і донині є неперевершеними у театральній сценографії Львівської опери і з кожною появою хористів на сцені демонструють велику школу маестро Кураша, що гідна подиву і наслідування нових поколінь майстрів оперної справи.

Вагомим доробком хормейстра останнього періоду його життя і творчості стала робота над оперою Дж. Верді – «Набукко», постановка якої була присвячена сторіччю від дня заснування Львівського національного академічного театру опери і балету ім. С. Крушельницької. Адже відомо, що саме у цій опері композитор робив неабиякий акцент саме на хорові сцени. Мабуть тому, на плечі хормейстра лягало одне з найвідповідальніших завдань щодо реалізації сценічного втілення спектаклю. Триумфальне визнання вимогливої львівської публіки стало ще одним свідченням таланту Ореста Кура-

ша, який із вершини свого досвіду ще раз продемонстрував неперевершену майстерність оперно-хорового мистецтва, яка в черговий раз золотою літерою високого художнього смаку і хисту збагатила багатющу історію сцени Львівської опери.

В останні роки свого життя Орест Іванович часто був членом журі обласних конкурсів аматорських хорових колективів. Здавалося, що митець такого рангу і самодіяльне мистецтво – поняття не зовсім сумісні, проте, саме у глибинній криниці неповторних народних талантів Орест Кураш – митець, який вийшов із простої української суспільної верстви, черпав неугасиму енергію своєї творчої наснаги. Його стиль спілкування з диригентами-аматорами був здатний дивовижно легко трансформуватися на рівень тотожності їх творчих здібностей і уподобань, і впродовж нетривалих бесід-обговорень після виступу чергового колективу, при допомозі влучного і водночас ємкого слова, виразу, а чи дотепного порівняння, керівнику хору враз ставало зрозумілим над чим потрібно працювати, що слід удосконалити. Іноді доводилося щиро дивуватися, як міг цей хормейстер-професіонал у своєму мовленнєвому арсеналі добирати потрібних слів у спілкуванні, скажімо, з легендою світової оперної сцени великим тенором – Ніколаєм Геддою, з яким був особисто знайомий, і диригентом із хоровими курсами, закінченими у Львівському державному технікумі культури. А над усім цим змістом спілкування величного і земного витав дотепний жарт, влучне порівняння, яке іскрометно належало багатощому арсеналу і думці незрівнянного Ореста Кураша.

Мабуть, саме тому у різні періоди свого життя, поряд із роботою в театрі, Орест Іванович не цурався роботи з колективами художньої самодіяльності, серед яких варто згадати хори Львівської школи-інтернату № 9 та Львівської школи-інтернату № 2, хор творчої молоді та хор учителів і сільської інтелігенції села Сокольники. Його творчий хист запам'ятався учасникам ансамблю пісні і танцю «Веселка» Залізничного району міста Львова та Львівського ансамблю пісні і танцю «Верховина».

Не була байдужою для творчої натури митця і викладацька справа, яку він вміло плекав, працюючи на посаді викладача диригентсь-

ко-хорових дисциплін у рідному Львівському державному музично-педагогічному училищі ім. Ф. Колесси.

У час, коли роки великого майстра Львівської опери повернули на зиму, його тіло навідали уже незборимі недуги. Та тільки вічно юна і співуча душа кликала його у рідний театр. Він любив приходити туди задовго до вистави, а подекуди, пройтися проходами партеру, балконів і лоджій, у час коли публіка залишала приміщення, в якому ще кілька хвилин тому вирувало незбагненне дійство музики, співу і танцю, що зветься так коротко і ємко – опера. Саме тоді він любив зручно вмотитися у кріслі і подовгу споглядати уже спорожнілу сцену. В його уяві продовжувала звучати музика. Ось молодий Ернані разом із своїми воїнами співає хвалу Богу Вина (Дж. Верді «Ернані»), а тут утаємничена челядь Герцога, пробираючись розкішними покоями, співає свій знаменитий хор «Тихо, тихо» (Дж. Верді «Ріголетто»), а ось на авансцену виходить хор селян, співаючи славу своєму односельчанину Туріду (П. Масканьї – «Сільська честь»), а десь із лаштунків у наростаючій динаміці переплітається між собою звучання двох могутніх хорів «Де згода в сімействі» (М. Лисенко – «Наталка Полтавка») та «Блаженний день» (С. Гулак-Артемовський – «Запорожець за Дунаєм»). І здавалося йому – великому художникові хорових полотен, що звучанню цьому не буде кінця. Лише якась незрима межа здатна припинити це звучання, за якою пауза без розміру і ритму сповістить про незримий перехід у інший світ, де звучатиме вже інша музика і партитури, писані вже іншими митцями.

5 листопада 2006 року Ореста Івановича Кураша не стало. Хоча, як може не стати того, хто все своє життя щедро сів поміж людей спів? Адже ці стоголосі співочі зерна проростатимуть допоки на землі вирує людське життя, співаючи своєму сівачеві славу, що многолітнім хором житиме в віках. Нехай буде так на довгий і співочий вік, допоки житиме на нашій землі український народ, а з ним звучатиме його вічна і незборима пісня.

Роман Береза,
директор ЛДОЦНТКОР,
кандидат педагогічних наук, доцент

100-ліття Лисиничівського духового оркестру

Цього річ, свій 100-літній ювілей відсвяткував Лисиничівський духовий оркестр. За свою довгу історію колектив зазнав не мало змін: на його долю випали важкі часи війни; нова радянська «свобода», яка скалічила долі і відібрала життя багатьох у застінках НКВС; а згодом і незалежність України, що дала змогу розгорнути крила духовності і з вірою продовжити свій шлях...

До вашої уваги коротка розповідь про появу і творчі здобутки цього неперевершеного оркестру. За матеріалами книги Богдана Вендиша – «100-ліття Лисиничівського духового оркестру».

Усе розпочалося з товариства «Сокил», осередок якого було засновано у Лисиничах 30 листопада 1903 року. Саме серед учасників цього спортивного товариства, покликаною окрім усього іншого проводити виховну й патріотичну роботу з молоддю, виникла ідея створити духовий оркестр. У складі контрольної комісії товариства за даними 16 серпня 1908 року були: Данило Вендиш, Дмитро Хомин і Дмитро Ціцяла (керівники товариства), а також Дмитро Бедрій, Семен Бубела, Ілько Вендиш, Теодор Вендиш, Василь Гнатовський, Семен Чупа і Єремія Яворський. Вони згодом і стали ініціаторами створення духового оркестру та спорудження пам'ятника Тарасу Шевченку до 50-річчя від дня його смерті.

З архівних даних дізнаємося, що 30 липня 1910 року керівниками читальні «Просвіти» у Лисиничах були: Дмитро Бердій, Данило Вендиш, Стефан Хомин, Адам Ціцяла, Іван Цвірінкало, Яків Цвірінкало, а заступниками – Іван Кіт і Стефан Клепар. Майже всі ці активні просвітяни увійшли до першого складу оркестру, створеного в 1910 році. Інструменти придбали за позичені гроші: під 600 крон Данило Вендиш дав гарантію своїм маством.

Першим керівником оркестру було запрошено Б. Абрагамовського – військового диригента з полку уланів. За словами Михайла Футя, який грав у оркестрі з початку 1920-х років, пізніше керівниками були Гонер, Платина, Мартинович та Гайворонський. Керівників, які мешкали у Львові, учасники ор-

кестру по черзі возили фірами.

Перший публічний виступ колективу відбувся 17 вересня 1911 року на відкритті у Лисиничах пам'ятника Тарасу Шевченку – першого пам'ятника Кобзареві на західноукраїнських землях. Як повідомляє тогочасна львівська газета «Діло», на відкриття пам'ятника прибули делегати від львівської «Просвіти», студенти, делегати союзу повітової «Січі», читальні просвіти з личаківського і жовківського передмість, посла Лонгин Цегельський і о. Йосиф Фолис, громадський діяч з Винник – Володимир Левицький та інші. Гостей привітав духовий оркестр і виконав гімн – «Ще не вмерла Україна». Знаменно, що перший виступ музикантів відбувся саме на такому заході.

Про перше десятиліття оркестру, окрім імен його керівників, майже нічого невідомо. Фактично, розквіт його діяльності розпочався в 1920-х роках, коли за розвиток оркестру взявся Михайло Гайворонський. Оркестр і досі виконує «Службу Божу», яку інструментував для нього у 1921 році Михайло. Втім, його чільництво тривало не довго – через рік Гайворонський покинув Батьківщину і виїхав до США, тож у 1922 році оркестром почав керувати Стефан Хомин. Під його орудою колектив неодноразово брав участь у проведенні фестин – народних святкувань із спортивними змаганнями, веселими забавами та мистецькими концертами. Оркестр часто брав участь у святах «Соколів». На одному з таких виступів Стефана Хомина як керівника було нагороджено срібним кишеньковим годинником. На жаль після радянського «визволення» 1939 року

громадська та творча діяльність Стефана припинялася через арешт, а у 1941 році його було страчено.

З публікацій у львівській пресі нам стало відомо, що в жовтні 1926 року оркестр грав на похоронах Володимира Гнатюка – відомого етнографа, фольклориста, мовознавця, члена НТШ і Всеукраїнської академії наук. Окрім цього, як свідчать відомості з архіву – у 1931 році колектив супроводжував похоронну процесію Михайла Галущинського – офіцера УСС, голови львівської «Просвіти», професора Таємного українського університету у Львові. Грав оркестр і на відкритті пам'ятника на могилі Івана Франка у травні 1933 року. А у 1939 році на Янівському цвинтарі оркестр проводив в останню путь Мирона Тарнавського – головнокомандуючого Української галицької армії. Того ж року лисиничівський оркестр, а також духові оркестри з села Підбірці та містечка Винники брали участь у святкуванні 30-річчя винниківської «Просвіти», під час якого зведений оркестр виконав спеціально написаний твір – «Просвітянська увертюра».

За 1939-1941 роки в тюрмах НКВС було замучено багато інтелігентів та активних просвітян із Лисинич: Дмитра Бедрія, Володимира Бубелу, Ярослава Вендиш, Юрія Кота, Семена Футя, Якова Цвірінкала, Семена Ціцялу та багатьох інших. В такий жорстокий спосіб більшовики винищували національно свідомих людей, вихованих товариствами «Сокіл» і «Просвіта».

Про повоєнний період діяльності оркестру знаємо відносно мало. Відомо, що колектив з Лисинич у листопаді 1944 року грав на похороні Андрея Шептицького – митрополита УГКЦ.

За розповідями Михайла Футя, під час Першої світової війни музиканти переховували свої інструменти на старому цвинтарі в гробниці родини Бубелів. А на час Другої світової війни інструменти ховали на невеличкому горіщі над церковними хорами.

Після закінчення війни із 25 музикантів оркестру живими залишилося тільки 11 осіб: Нестор Вендиш, Стефан Вендиш, Томко Гарапа, Стефан Клепар, Нестор Лакотій, Лука Тиць, брати Володимир Футь та Михайло Футь, Василь Хомин, Дмитро Хомин, Стефан Хомин.

Вперше по війні хлопці зібралися на репетицію аж у 1950 році. Спочатку керівництво оркестром доручили Дмитрові Хомину та потім він передав ці обов'язки Михайлові Футю. Новий керівник – Футь став ініціатором багатьох потрібних справ: він ініціював набір до оркестру нових музикантів, щоб поповнити склад колективу. Це були: Михайло Бу-

бела, Орест Маркевич, Орест Мельник та Мирон Футь (син керівника). Трохи згодом – у 1958 році, відбувся новий набір групи молодих учасників, опіку над якою Михайло Футь довірив Богдану Вендишу.

З початку 1970-х років оркестр налагодив постійну роботу: брав участь у різноманітних фестивалях, здобуваючи високі нагороди. А вже у 1977 році постановою колегії Міністерства культури України оркестру присвоїли звання – «Самодіяльний народний духовий оркестр». Нове звання дозволило отримати кошти на пошиття костюмів музикантам, оплатити роботу керівника оркестру, а також сприяло активнішій гастрольній діяльності колективу містами і селами Львівської області.

Йшли роки, оркестр набирав свого розмаху, щорічно даючи все більше виступів на різноманітних заходах. Виконавська майстерність помітно зростала, а репертуар поповнився великою кількістю творів світової класики, української народної, танцювальної, ліричної та духовної музики. Кожен рік приносив колективу нові перемоги, подяки і грамоти.

Так, у 1985 році колектив був нагороджений Почесною грамотою за високу виконавську майстерність у фестивалі, присвяченому 40-річчю Перемоги у Вітчизняній війні. А у сумнозвісному 1986 році оркестру було висловлено вдячність за активну шефську роботу та виступи перед будівельниками, які будували житло для мешканців Чорнобиля (село Мар'янівка та Королівка Київської області).

З-поміж багатьох заходів того періоду, музикантам особливо запам'ятався 1987 рік, коли вони брали участь у «Говерляні-87»: масовому сходженні на найвищу гору України для виконання гімну і танцювальної музики на її вершині, за що колектив згодом отримав Почесну грамоту.

Спливав час... Змінювалося життя, поступово пробуджуючи свідомість народу. І всі ці моменти своїм праведним звучанням супроводжував оркестр із Лисинич: підтримував у важкі миті, був розрадою у хвилини смутку, надихав у час вагання і додавав сил. Його музика лунала на урочистому відкритті референдуму про незалежність України та виборів її Президента 1 грудня 1991 року. А трохи згодом Президент України указом від 14 квітня 1992 року присвоїв Богданові Вендишу почесне звання – «Заслужений працівник культури України».

Робота колективу в перші роки незалежності була особливо активною – святкування, річниці, відкриття різноманітних заходів. Так, 14-15 жовтня 1995 року оркестр брав участь у відкритті III Зїзду

воїнів УПА та марш-параді на Хрещатику, а 22 жовтня того ж року – в концерті у Лисиничах з нагоди 400-ліття від дня народження Богдана Хмельницького.

Щодо творчої діяльності оркестру впродовж останніх 10 років, то важливою датою в житті колективу став 2000 рік – 90-ліття духового оркестру. На святковому концерті в честь цієї ювілейної дати о. Михайло привітав колектив від імені Любомира Гузара – єпископа УГКЦ і урочисто вручив музикантам грамоти. Цього ж року колектив взяв участь у звітному концерті Пустомитівського району, що відбувся у Львівській філармонії. Отримавши високу оцінку, оркестр було відібрано до звітного концерту Львівської області, що відбувся 28 січня 2001 року в оперному театрі м. Львова, де колектив бездоганно виконав «Адажіо» італійського композитора Альбіоні, (соло на трубі зіграв Андрій Ціцяла).

Трохи згодом – у 2004 році, оркестр успішно підтвердив своє почесне звання «Народний». Чимало відповідальних виступів колектив здійснив і у 2005 році. Так, 24 липня оркестр супроводжував Архієрейську Службу Божу за участю Владики Гузара, присвячену 120-річчю церкви св. Параскевії у с. Лисиничах. За 2006 рік музиканти брали участь в концертах у Лисиничах та Миклашеві, присвячених 150-літтю від дня народження Івана Франка, у святкуванні 793-річчю міста Городок, а на свято Покрови – у мітингу біля пам'ятника Богдану Хмельницькому.

2007-2009 роки також відзначені участю у різноманітних державних і релігійних святах, а своєю новою концертною програмою колектив вже вкотре підтвердив звання «Народного». Як би ми не старались, мабуть сьогодні вже неможливо згадати й порахувати всі ті заходи і місця, де побував духовий оркестр за час своєї діяльності. Але одне можемо сказати з певністю – звивистий творчий шлях Лисиничівського духового оркестру разом із харизматичністю і неабияким талантом його бравих керівників, вивів майстерність виконання учасників на вершини, досяжні лише професіоналам, зробивши його гарним прикладом для наслідування всім оркестрантам.

Тож від імені нашої редакції та всього колективу ЛДОЦНТіКОР бажаємо ювілярам наснаги, творчих успіхів, нових стрімких злетів і многая благая літа!

Андрій Волошин,

провідний методист музичного жанру

(Укладено за матеріалами книги Богдана Вендиша – «100-ліття Лисиничівського духового оркестру»)

Впівоцвіт «Євшан-хору» (Народний Галицький камерний хор «Євшан»)

Била справжнього мистецтва покликана нести своїм поціновувачам не лише незабутнє відчуття насолоди і пізнання, але й повертати людське мислення до глибинних роздумів над сенсом життя, естетичними та моральними аспектами його сутності, виховуючи цілі покоління на ідеалах краси та спадкоємності і утверджуючи невинні процеси національного самоусвідомлення та самобутньої неповторності людського духу. Саме справжнє мистецтво, особливо у період глобальних процесів українського державотворення та утвердження національних пріоритетів, стає чи не одним із основних чинників комплексного виховного впливу на особистість, несучи на собі багатогранну відповідальність митця за змістовні і формовиразові засоби цілісної дії на духовний світ людини.

Так, ще у давнину, в період домінування примітивних народно-традиційних форм мистецтва, люди часто ототожнювали поняття виховання патріотичних цінностей з впливом на людську свідомість магічних сил, зокрема – тотемічних божеств, з-поміж яких особливий вплив належав культам певних рослин. Яскравим прикладом одного з найпоширеніших народних вірувань українців було поклоніння євшан-зілля, яке, як гадали наші предки, могло своїм дивним ароматом повернути людську пам'ять у праотцівське русло, воскрешаючи любов до рідної землі, народу, культури. Легенда про магічне євшан-зілля широко використовувалася як у народно-пісенному мелосі, так і в літературно-історичних пам'ятках українського народу, таких як «Повість временних літ», Іпатіївський та Галицько-Волинський літописи, «Слово о полку Ігоревім» та інших.

Неперевершений, опоетизований образ євшану створив у своїй поемі «Євшан-зілля» відомий український письменник та культурно-громадський діяч I-пол. ХХ століття – Микола Вороний. Своїми натхненно-патріотичними рядками цього твору він закликав всіх українців, а найперше – космополітизованих і зманкуртчених, прийти до усвідомлення власних національних здобутків і цінностей, а також пізнання елементарних засад любові до рідної землі. Саме так магічне євшан-зілля вплинуло на головного героя поеми – юного половця, який, не зважаючи на всі принади перебування у полоні, підсвідомо й невпинно шукав відчуття єдності – зв'язку з рідною Батьківщиною. Мабуть, саме цей яскравий образ легендарного чар-зілля євшану став мистецькозначимою візиткою хору, який розпочав свою славу співочу дорогу 11 вересня 1990 року, обравши собі назву «Євшан».

Першим керівником колективу став відомий львівський хормейстер – Михайло Богач. Випускник Львівського державного культурно-освітнього училища (сьогодні – Львівське державне училище культури і мистецтв) по класу диригування В. Синишина та Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка (сьогодні – Львівська національна музична академія ім. М. Лисенка) по класу диригування С. Прокоп'яка, він зумів об'єднати жертвовною любов'ю до хорового співу талановиту молодь Львова, поставивши за мету відродження пісенно-хорової пам'яті українців виконанням призабутих творів українських композиторів різних часів та епох, української духовної та сакральної музики, пісенно-обрядових дійств та традицій.

Уже перший виступ «Євшану» на сцені Львівського державного академічного музично-драматичного театру ім. М. Заньковецької (сьогодні – Львівський національний академічний музично-драматичний театр ім. М. Заньковецької) 1 грудня 1990 року засвідчив, що у мистецькому

просторі Галичини спалахнула нова зірка національного духовного відродження, яка у своїх яскравих молодечих променях-голосах несла неповторне сяйво співу, у кожній барві якого вигравала веселка щасливої майбутньої долі цього колективу.

Так і сталося. Мистецький потенціал хору так швидко зростає, що уже в грудні 1991 – січні 1992 року відбулися блискучі гастролі колективу містами США та Канади. Виконання «Євшаном» кращих зразків української хорової музики, участь у Святих Літургіях у центральних храмах української діаспори та показ яскравого «Вертепу» розчулили глядачів до глибини душі і стали поштовхом до численних відгуків і публікацій на сторінках американської преси. В цей світлий час української історії, коли у серці України пульсував ритм очікування вибуху незалежного державного самоутвердження, «Євшан», як і його мистецький побратим – ансамбль пісні і танцю Львівського державного університету ім. І. Франка «Черемош», став провісником духу незламності і свободи українського народу, який так довго очікували наші брати і сестри за океаном.

З лютого 1992 року «Євшан» очолюють молоді талановиті та заповзяті диригенти – Богдан Генгало і Роман Стефанко, які стали продовжувачами кращих традицій

західноукраїнської хорової школи, водночас, залишаючись відкритими до новітніх пошуків та експериментів, завдяки чому репертуар колективу постійно поповнювався творами сучасних українських композиторів та кращими зразками світової хорової музики. З приходом до хормейстерського очільництва «Євшану» цих двох непересічних диригентів, творча біографія колективу отримала нове дихання, небезпідставно і амбітно демонструючи устремління до нових переконливих досягнень та перемог.

Згадаймо лишень деякі із, воістину, тріумфальних подій у творчому житті колективу, щоб усвідомити всю значимість «Євшану» в процесі багатогранного утвердження яскравих засад української пісенної культури на вітчизняному та міжнародному просторі.

1993 рік. У липні «Євшан» – виконавець прем'єри сюїти «Вірую» (музика Юрія Саєнка на вірші Богдана Стельмаха) на сцені Львівського академічного театру опери та балету ім. І. Франка. У жовтні цього ж року «Євшан» стає володарем Grand Prix на обласному конкурсі, присвяченому 125-річчю від дня заснування товариства «Просвіта». А вже у грудні 1993 – січні 1994 років хор – учасник міжнародного з'їзду християнської молоді Tize у Мюнхені (ФРН).

У лютому 1994 року «Євшан» здобуває звання лауреата (III премія) на міжнародному хоровому конкурсі – «Лесина пісня» у місті Луцьку, де колективу присвоюють почесне звання «Народний».

1995 рік. У січні хор разом з вокальною формацією «Пікардійська терція» бере участь у великій концертній програмі – «Містерія Різдва». У квітні цього ж року, «Євшан» – виконавець прем'єри акапельної сюїти Володимира Якимця – «Голгофа». У липні хор здобуває блискучу перемогу на міжнародному конкурсі духовної музики – «Магутни Божа» (м. Могильов, Білорусія): колектив отримує I премію, приз – «найпрофесійніше виконання», а диригент Богдан Генгало був визнаний кращим диригентом конкурсу.

1996 рік. У березні «Євшан» – учасник святкувань, приурочених 400-літтю Берестейської Унії у місті Києві. У квітні хор здійснює велике гастрольне турне містами Німеччини з програмою кращих творів української хорової музики. А в липні «Євшан» – учас-

ник широкомасштабного святкування, приуроченого 400-літтю Берестейської Унії в Ватикані та Римі, де за участю Святійшого Папи Римського Івана-Павла II співав Святу Літургію в Соборі Святого Петра та приймав участь в урочистому концерті у присутності Святійшого, в Аулі Павла VI.

1997 рік. У квітні хор розпочав велике турне містами Німеччини, Франції та Австрії з програмою хорових творів українських композиторів. У червні цього ж року взяв участь у святкуванні 50-річчя міжнародної Харитативної організації – «Церква в потребі» (м. Кенінгштайн, Німеччина). Згодом, у грудні, «Євшан» знову бажаний гість у Німеччині – хор виступає на святкуваннях 25-річчя молодіжної організації дитини і сім'ї Карла Кюбеля у місті Бенгейм та відвідує з концертними виступами місто Фрайбург.

1998 рік. У січні хор – учасник відомого арт-проекту «Дзвінкий вітер» Руслани – «Різдво з Русланою 1998». У квітні «Євшан» разом з камерним оркестром Львівської обласної філармонії в приміщенні Домініканського Собору, що у Львові, став учасником першого виконання в Україні кантати італійського композитора Антоніо Кальдара, а також взяв участь у міжнародному фестивалі – «Віднайдена музика» (м. Тарнув, Польща). Трохи згодом колектив приймає участь у міжнародному фестивалі хорової музики – «Мрія», що проходив у травні в місті Львові. У серпні цього ж року хор – бажаний гість на міжнародному фестивалі української популярної музики – «Таврійські ігри», що проходив у місті Каховка.

Січень 1999 року. «Євшан» – учасник міжнародного арт-проекту «Гранди мистецтва» (організатори – фонд «Мистецьке Березилля» та мистецьке об'єднання «Дзиґа»), що проходив на сцені Львівської опери.

З 1994 року «Євшан» переходить під юрисдикцію Львівського державного обласного центру народної творчості і культурно-освітньої роботи, продовжуючи цим самим історію славних мистецьких колективів, які у різні часи працювали тут: перша професійна капела бандуристів Галичини під керівництвом Юрія Сінгалевича, заслужений вокально-хореографічний ансамбль України «Галичина» під керівництвом Ярослава Чуперчука, народна чоловіча хорова капела «Прометей» під керівництвом заслуженого артиста України

Олексія Волинця, народна чоловіча хорова капела «Гомін» під керівництвом заслуженого діяча мистецтв України Олега Цигилика.

З 2000 року за хормейстерський пульс «Євшану» стає талановитий диригент, випускник Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка по класу диригування доцента Олени Сотничук – Ігор Даньковський. Музикант витонченого смаку та досконалого відчуття музичної форми, прихильник копіткої роботи над звуком, темпоритмом та образністю виконуваного твору. З його приходом «Євшан» набув справжньої професійної харизми, без якої було б важко вистояти у авторитетних змаганнях з наймайстернішими хоровими колективами України та світу. Участь та здобуття перемог у таких престижних конкурсах та фестивалях, як «Віртуози» (2003 р.) – виконання кантати К. Орфа «Carmina Durana»; у Міжнародному фестивалі хорового мистецтва «Loerach singt» (Німеччина, 2003 р.); у Всесвітньому міжнародному конкурсі «Vusica de Cantonigros» (Іспанія, 2004 р.); у V Всеукраїнському конкурсі хорової музики ім. Д. Січинського (м. Івано-Франківськ, 2005 р.); у IV Всеукраїнському конкурсі хорового мистецтва ім. Лесі Українки (м. Луцьк, 2006 р.); Гран-прі на обласному фестивалі-конкурсі хорових колективів Львівщини, присвяченому 150-річчю від Дня народження І. Франка (м. Львів, 2006 р.); у VII Всеукраїнському конкурсі хорових колективів ім. Д. Січинського (м. Івано-Франківськ, 2009 р.); зрештою, здобуття високого звання лауреата I премії на найпрестижнішому хоровому конкурсі України ім. М. Леонтовича (м. Київ, 2010 р.) є переконливим підтвердженням цьому. А численні гастрольні поїздки та виступи на високомистецьких фестивалях і святах хорової музики у Польщі, Чехії, Словаччині, Франції, Німеччині, Італії, Угорщині, Білорусії та інших країнах важко й перелічити.

Особливо пам'ятними стали гастролі колективу, що відбулися у 2009 році на запрошення Почесного консульства України в Словаччині, коли «Євшан» подорожував територією всієї Словацької Республіки з метою популяризації української духовної та народної музики. Не менш значущою була і його участь у Фестивалях «Схід – Захід разом», які об'єднували

серця і душі людей теплотою щирої пісні. Втім, постійні поїздки колективу не завадили хору брати активну участь у духовному житті львів'ян: співати на Святій Літургії та виступити на святковому концерті з нагоди приїзду Папи Івана Павла II; взяти участь у молебні при перезахороненні мощів Блаженного Священномученика Миколая Чарнецького, а також долучатися до багатьох інших важливих заходів.

Сьогодні важко уявити творче життя Львова без співу цього високопрофесійного колективу. Чи то відзначення славетних роковин Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, Богдана-Ігора Антонича, Д. Борзнянського, М. Вербицького, С. Чарнецького, а чи співослав'я у храмах Львівщини, Тернопільщини, Волині, Івано-Франківщини... На Різдво чи Великдень – «Євшан» незмінно демонструє високу якість і неповторність українського хорового мистецтва.

Свій 20-річний ювілей «Євшан» зустрічає у повні розквіту своїх творчих сил. Сьогодні його неповторний спів добре знаний не лише в Україні, а й за її межами. У кожному акорді, фразі та творі цей самобутній хор відображає нетлінність і глибину української співочої культури, яка мов цілюще євшан-зілля невпинно повертає кожного з нас до незамулених витоків нашої прапам'яті.

Коли випаде нагода – уважно вслухайтесь в спів «Євшану» і Вам неодмінно пригадаються пророчі слова Миколи Вороного з його поеми «Євшан-зілля»:

А проте тієї сили,
Духу, що зрива на ноги,
В нас нема, і манівцями
Ми блукаєм без дороги!..
Де ж того євшану взяти,
Того зілля-привороту,
Що на певний шлях направить
Шлях у край свій повороту?!

Хор «Євшан» обрав собі за це чар-зілля спів, який на кожному виступі злітає у піднебесся, скликаючи до родинного українського гнізда усіх, хто через молитву високого хорового мистецтва увірував у велич і нездоланність єдиної, вільної і вічної України.

Вслухаймося, насолоджуймося, навертаймося.

Роман Береза,
директор ЛДОЦНТІКОР,
кандидат педагогічних наук, доцент

Правове виховання населення: організація роботи у клубних закладах

Правильне виховання кожної особистості веде до її всебічного розвитку і становлення високої свідомості. Саме тому сучасна система освітньої роботи в Україні підносить необхідність правового виховання населення до загальнодержавного рівня. Очевидним є той факт, що висока правова культура громадян безпосередньо впливає на розбудову держави. Ґрунтовні правові знання і прагнення поглиблювати їх, усвідомлення прав та обов'язків, повага до законів і правил людського співжиття, а також готовність дотримуватися і сумлінно виконувати їх – невід'ємна риса громадянського суспільства.

Варто зазначити, що з-поміж багатьох актуальних питань сьогодення, які постали перед українськими педагогами, юристами, психологами та працівниками різних державних і громадських інституцій, особливо гостро постала й проблема правової освіти та виховання дітей і молоді. Саме тому ЛДОЦНТІКОР пропонує розширити роботу клубних закладів у сфері правового виховання населення: розпочати ціленаправлену діяльність народного дому по формуванню в дорослого населення та підростаючого покоління системи правових знань, переконань, мотивів і звичок, інакше кажучи – правової культури.

Для забезпечення наочної правової пропаганди у практику правового виховання клубних закладів доцільно запровадити створення інформаційно-методичних кутків з правознавства (правових знань) – «Правознавство для всіх». Кутки правових знань можуть створюватися у формі стендів, щитів або стелажів-виставок, тематичних полицок з нормативно-правових актів України.

Окрім законів та офіційних документів в зміст такого кутка слід включити і матеріали, пов'язані з найважливішими подіями, фактами, іменами видатних національних діячів та мислителів, чії ідеї та концепції пов'язані з політично-правовою практикою (Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Григорій Сковорода, Михайло Драгоманов, Кость Левицький, Володимир Корецький, Олександр Кістяківський, Микола Міхновський

та інші). Так, постійно діючий куточок права у формі стелажів-виставки може містити наступні документи:

- Конституцію України;
- Закон України про мову;
- Загальну декларацію прав людини;
- Конвенцію про права дитини;
- Дослідження Генерального секретаря ООН про насильство щодо дітей;
- Кодекс України про адміністративні правопорушення;
- Цивільний кодекс України;
- Кримінальний кодекс України;
- Земельний кодекс України;
- Сімейний кодекс України;
- Збірник законодавства України про вибори;
- Основи законодавства України про культуру та інші матеріали з права.

Для створення книжкової вітрини з правової тематики варто мати наступні видання:

1. Конституційні права та обов'язки громадян України;
2. Конвенція про права дитини (ілюстративний матеріал);
3. Державний устрій України;
4. Шлюб - основа сім'ї;
5. Рівні права та рівні можливості чоловіків і жінок;
6. Цивільні права малолітніх і неповнолітніх та їх цивільно-правова відповідальність;
7. Захист прав людини (система судів, правоохоронних органів, прокуратура, презумпція невинуватості, право на звернення до Уповноваженого з прав людини, захист міжнародними судовими інстанціями).
8. Матеріали з історії українського правознавства.

Гарним доповненням до поданого переліку можуть стати і праці про видатних українських правників: бібліографічна довідка, а також коротка інформація про погляди цих діячів на державу і право.

Наступним кроком у роботі з правового виховання неодмінно має стати проведення тематичних бесід, лекцій та диспутів на правову те-

матику; організація зустрічей з представниками правоохоронних органів, депутатами сільських, селищних, міських, районних та обласних рад, а також із представниками територіальних відділів соціального захисту населення, районних управлінь юстиції, працівниками прокуратури та суду. Проведення тематичних семінарів чи лекцій вважається однією із найефективніших форм пропаганди правових знань. Тому пропонуємо Вам перелік рекомендованих тем та питань, які варто розглянути:

1. «Гарантії культурних прав і свобод громадян України» (питання: які проблеми виникають при реалізації наших культурних прав; забезпечення мовно-культурних прав національних меншин в Україні, конституційне право на інформацію в Україні; захист права інтелектуальної власності в Україні);
2. «Конституційні права та обов'язки громадян – основа правового статусу селянина» (питання: суть державної підтримки селянства; правове становище фермерських господарств та особистих селянських господарств; правове становище сільськогосподарських працівників);
3. «Виникнення, становлення і розвиток символіки в Україні» (питання: місце та роль державних символів у процесі державотворення; українська мова як символ держави; Державний Гімн як символ держави; місцеве самоврядування та символіка в Україні);
4. «Співпраця міліції і населення» (питання: завдання міліції згідно ЗУ «Про міліцію»; як не стати жертвою злочину; що чинити, якщо Вас затримала міліція);
5. «Правове регулювання трудових відносин в Україні: закон, мораль, справедливість» (питання: правове регулювання зайнятості населення і працевлаштування; стан ринку праці в Україні; державні гарантії трудових прав за законодавством України; правове регулювання припинення трудового договору; види дисциплінарних стягнень, порядок та умови їх застосування);
6. «Взаємовідносини людини і влади» (питання: звернення громадян до органів місцевого самоврядування; звернення громадян за захистом своїх прав до прокуратури та міліції; судовий захист прав людини);
7. «Сімейні відносини як предмет правового регулювання» (питання: поняття і види сім'ї,

право особи на сім'ю; функції сім'ї; регулювання сімейних відносин; шлюб як основна форма організації сімейного життя; попередження насильства в сім'ї);

8. «Земельні ділянки: право власності, користування, оренда, тенденції розвитку, судово практика» (питання: що таке право власності на землю; перехід права власності на землю; особливості найму землі; які проблеми виникають під час земельних спорів у судах; як уникнути небажаних клопотів під час оформлення договору оренди та сплати податку);
9. «Здійснення спадкових прав громадян за Цивільним кодексом України» (питання: спадкування за заповітом і за законом; як оформити право на спадщину спадкоємцями, якщо відсутній документ про право власності на житло; особливості спадкування земельних ділянок);
10. «Сільська молодь України: стан, проблеми та шляхи їх розв'язання» (питання: становище сільської молоді України в демографічному вимірі; державна молодіжна політика на селі; програма кредитування будівництва житла для сільської молоді; формування здорового способу життя української молоді; працевлаштування безробітної молоді села та надання правової допомоги з даної проблеми) та інші.

Окрім цього рекомендовано створити власний інформаційний довідник міста/села, де вказати всі відомості про різні державні структури: телефони та прізвища відповідальних осіб, адреси їх місцезнаходження, телефони «прямих ліній», які функціонують при територіальних управліннях юстиції для надання роз'яснень законодавства громадянам. Така інформація сприяє підвищенню довіри населення до держслужбовців та правоохоронних органів зокрема.

Щодо правового виховання дітей та підлітків, то основне завдання клубного закладу полягає у тому, щоб:

- допомогти їм набути елементарних знань про найважливіші закони нашої держави;
- показати в доступній для конкретної вікової групи формі практику застосування законів;
- сприяти виробленню почуття власної гідності й відповідальності за свої вчинки, поваги до закону та його вимог;

- підтримувати формування внутрішніх бар'єрів щодо порушення закону і моральних норм, тобто формування правосвідомості – сукупності правових поглядів, які відображають власну оцінку дитиною права, існуючого суспільного й державного ладу, а також відповідності своїх дій та вчинків нормам права;
- підвищити у молодих людей юридичну обізнаність, інформувати з актуальних питань права;
- сприяти подоланню в правовій свідомості хибних уявлень, негативних навичок і звичок поведінки;
- виховувати повагу до держави, права та всіх громадян.

Всі ми добре знаємо, що правове виховання молоді нерозривно пов'язане з моральним вихованням, в основі якого завжди були і будуть Десять Заповідей Божих. Відомі кожному змалку, саме вони – ті прості постулати, які можуть стати для дитини ключем до розуміння законів держави. Через правила етичні діти сприймають і норми юридичні. У роботі з дітьми підлітками закладами культури можуть використовувати ті ж форми, що і у роботі з дорослим населенням: тематичні бесіди, лекції, диспути на правову тематику, круглі столи; залучення до проведення правороз'яснювальної роботи юристів-практиків та представників правоохоронних органів, однак така позашкільна виховна робота обов'язково повинна включати елементи заохочення, наприклад: перегляд та обговорення кінофільмів за морально-правовою тематикою; години пам'яті видатних українських вчених правників; організація молодіжних правових гуртків на зразок «Підліток і закон», а також клубів юних правознавців; можливість відвідування відкритих судових засідань, а також органів прокуратури, міліції та суду; ігрові програми та інше.

Діти середнього та старшого шкільного віку потребують з точки зору розвитку правосвідомості особливої уваги. Знання законів орієнтує підлітка в тому, що дозволено, а що заборонено, застерігає від помилок і непродуманих протиправних вчинків. Багато підліткових злочинів, можливо, й не було б скоєно, якби діти заздалегідь знали достатньо про наслідки своїх дій. А щоб досягти мети у правовиховній роботі з підлітками, потрібні послідовність, системність, наполегливість, зваженість. Ці вимоги простіше забезпечити, організовуючи циклові акції, наприклад: юридичний лекторій «Підліток і за-

кон», факультатив правових знань або цикл уроків права - «Школа громадянина», «Незнання законів не звільняє від відповідальності» тощо. На таких заходах необхідно роз'яснювати дітям зміст найважливіших законодавчих актів, зорієнтувати їх у виборі книг, публікацій, збірників законодавства, що дають інформацію про те, які вимоги висуває закон перед неповнолітнім громадянином, які його особливі права захищає. Також для молодих людей доцільно проводити тренінгові заняття - «Влаштовуюсь на роботу», на яких молодь би отримувала інформацію про особливості підписання трудової угоди та договорів про матеріальну відповідальність та нерозголошення комерційної чи державної таємниці.

Одна з найболючіших проблем нашого суспільства – поширення не лише протиправних дій неповнолітніх, а й шкідливих (медично та соціально) звичок, залежностей. Результативним в цьому контексті може стати комплекс інформаційно-просвітніх заходів - «Здоров'я тіла та душі», що включатиме книжкову виставку – «Увага! Наркоманія» (або «Рабство за власним бажанням», «Дорога в безодню»); тематичні полиці – «Тютюн – твій ворог» (або «Викрадачі розуму»); бесіду про трагічну долю людей, що потрапили в тенета наркозалежності - «Наркотики – проблема особистості, наркотики – проблема суспільства», «Смерть на кінці голки»; круглий стіл – «Біля небезпечної межі», «Наркоманія: злочин чи хвороба?», на яких виступить лікар-нарколог із розповіддю про природу наркотиків та їх вплив на підлітковий організм; виховна година на тему – «Уміє сказати «ні»», що навчить дітей поводитись у складних ситуаціях, коли вони зустрічаються з цигаркою, алкоголем, наркотиками.

Найбільшою цікавістю з боку молоді будуть користуватися зустрічі з юристами-практиками на тему – «Ти і закон», «Соціальний захист молоді», «Знай свої права», та з дільничним інспектором міліції на тему – «Життя – єдине, не згуби його» (як запобігти правопорушенням), «Пустощі і кримінальна відповідальність» (на прикладах з життя ознайомити молодь з кримінальною відповідальністю), години спілкування з податковими інспекторами «Що таке податки і навіщо їх сплачувати». До кожного заходу слід розвішувати повідомлення в інформаційних кутках з правознавства, наприклад: «Юні відвідувачі! Запрошуємо всіх бажа-

ючих взяти участь у обговоренні проблеми – «Неповнолітні: обов'язки та відповідальність».

Хлопців-підлітків цікавить така специфічна галузь права як військово-правове право. Для ознайомлення їх із законом про військовий обов'язок клубний заклад може провести комплекс заходів: «Захист Батьківщини – священний обов'язок кожного» (або «Захист рідної землі – мій обов'язок і право», «Є така професія – Батьківщину захищати»), обов'язковою складовою якого стануть зустрічі підлітків з працівниками військкоматів, нещодавно демобілізованими юнаками, офіцерами Збройних Сил України та ветеранами війни.

Актуальним питанням для сільської молоді є і забезпечення належної якості та доступності вищої освіти. В цьому контексті заклади культури можуть організувати збір і розповсюдження конкретної інформації з питань отримання вищої освіти серед сільської молоді, ознайомлювати з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти». Для молодих людей, які і працюють і навчаються, варто організувати цикл експрес-інформації з правових питань: «Для тих, хто навчається...», «Поєднуючи працю і навчання, маєте право...».

Для поглибленого вивчення норм права в клубному закладі може бути створений клуб за інтересами, до участі у якому запрошуються ті молоді люди, які мають особистісний інтерес до права та зорієнтовані на вибір майбутньої професії у галузі юриспруденції.

З метою роз'яснення ідейного змісту та юридичної ваги державних символів України дітям середнього шкільного віку в клубних закладах можна проводити літературні ранки та вікторини: «Державні символи України: історія та легенди», «Що знаєш ти про прапор наш і герб?», «Символи моєї держави», «Наш прапор – небо голубе над золотим пшеничним полем», «Жива Україна моя!» та інші. Розповіді про українські закони, а також тих, хто їх створює і стоїть на сторожі їх виконання, оберігаючи громадський порядок, діти можуть почути під час дитячих «круглих столів». Їх темами можуть стати: «Народження Закону», «Закони моєї Батьківщини», «Вартові спокою», «Мову закону вивчати і знати», «Закон. Право. Обов'язок» та інші. Для розкриття цих тем слід широко використовувати не лише книги, а й публікації в періодичних виданнях. Особливо ефективною

може стати організація екскурсій до органів державної влади та правопорядку – діти на довшо запам'ятають враження і все почуте під час такого візиту.

В організації роботи з наймолодшими відвідувачами клубного закладу важливим виховним завданням є допомога дошкільнятам та маленьким школярикам у вивченні правил дорожнього руху. Особливої уваги потребують першокласники, адже вони тільки починають звикати до самостійної орієнтації на вулиці. Варто запропонувати дітям взяти участь у конкурсі на кращий малюнок або плакат і назвати його – «Вернісаж спостережливого пішохода». На конкурс можуть подати свої роботи не лише любителі малювання, а й діти, що мають літературні здібності: їхні віршики та оповідання можуть бути розташовані поруч з малюнками. Із подібних витворів дитячої фантазії в клубному закладі можна оформити альбом – «Зелений вогник» або стенд – «Бережись автомобіля». Якщо відібрати не лише малюнки, а й твори, що відображають правильну поведінку на вулиці, то за ними можна влаштувати ще один конкурс – на звання «пішохода-відмінника». Діти – його учасники – отримають завдання вибрати ті малюнки, на яких персонажі порушують правила, і пояснити, «що не так і як треба».

Мета цієї роботи не стільки в тому, щоб діти просто добре запам'ятали правила дорожнього руху, скільки у виробленні навичок швидко орієнтуватись у різноманітних ситуаціях на вулиці і навчитися керуватись вивченими правилами у повсякденному житті. Тому доцільно використовувати і активні, ігрові форми роботи. Це можуть бути вікторини: «Як поводитись у місті», «Увага – вулиця!», «Екзаменує Світлофор Моргайко», а також рольові ігри: «Школа світлофорних наук», «Вуличний театр» («Театр на дорозі»), у яких діти виконують ролі пішоходів, автомобілів, світлофора, регулювальника тощо.

На такі заходи бажано запрошувати працівників ДАІ, медиків, які розкажуть дітям про нещасні випадки, що трапляються з їх однолітками на вулицях і застерезуть від участі в подібних «пригодах».

Втім, правовиховна діяльність закладу культури не замикається у вузькому колі пропаганди законодавчих актів чи розкриття специфічних тем. Становленню свідомих, законослухняних громадян сприятиме й робота у напрямках народознавства, краєзнавства, екологічного вихо-

вання. Щодо останнього, скажімо, радимо адресувати дітям молодшого шкільного віку цикл бесід-діалогів – «Охорона природи – твоє право і твій обов'язок», «У Природі є свої права» (загальне ознайомлення дітей із законодавчими актами України про захист довкілля), «Під знаком тривоги» (мова йтиме про порушення природоохоронного законодавства та боротьбу з ними). Для старших дітей доречно буде організувати тематичну бесіду – «Природа, ми та закон». Все це посприяло б виробленню у дітей відчуття відповідальності за свої вчинки, співчуття до інших, елементарної культури поведінки, поваги до старших, пошани до природи, та розуміння того, що кожне прийняте рішення, навіть саме маленьке – може мати велику вагу.

Наголосимо, що організація роботи клубного закладу із будь-якою віковою верствою населення передбачає обов'язкову співпрацю із іншими зацікавленими установами, закладами та громадськими організаціями, а перш за все – із правоохоронними. Тому, який би напрямок роботи ви не обрали, з чого б не почали – подбайте про налагодження зв'язку із фахівцями різних структур.

Досвід роботи з питань правового виховання в закладах культури Львівської області

Гарні приклади роботи в цьому напрямі знаходимо у роботі народних домів Сокальського району. Останні, зокрема, беруть участь в реалізації районної міжгалузевої програми – «Профілактика негативних явищ в дитячому та молодіжному середовищі на 2007-2010 роки», та комплексної програми профілактики злочинності в Сокальському районі на 2007-2010 роки. Вихованню у відвідувачів духовної культури і правової зокрема, сприяло проведення в народних домах району Дня Злуки – «Єдність навіки народ здружила»; відзначення Дня Конституції України; святкування Дня Незалежності України та Дня Прапора; вечорів-спогадів, присвячених пам'яті Павла Чубинського та В'ячеслава Чорновола. Робота з морально-правового виховання організувалась малими формами – бесідами, годинами права, інформаційними хвилинами, зустрічами з дільничними інспекторами та фельдшерами.

В рамках проведення молодіжних заходів відбувалися бесіди: «Наркоманія: від хвилинного задоволення до трагедії життя» та «Що тре-

ба знати про шкідливість наркотичних засобів і паління». Для профілактики злочинності в народних домах проводились перегляди та обговорення цікавих фільмів, а також газетних і журнальних статей. Діти молодшого віку були залучені до участі у виставці-конкурсі малюнків – «Хочу бути здоровим». Також відбулися дискусії на тему – «Самовираження особистості – одна із причин поширення шкідливих звичок» (НД сіл Поториця, Теляж, Зубків, м. Белз, Великі Мости, Угнів) та рольові ігри – «Суд над шкідливими звичками», аукціон ідей «Як позбутися негативної звички?» (НД сіл Острів, Добрячин, Волиця, Сілець).

У народних домах Львівської області щорічно відбуваються масові дійства з нагоди відзначення пам'ятних дат Т. Шевченка, М. Шашкевича, С. Бандери, В. Чорновола; з нагоди святкування Дня Незалежності, Дня злуки, утворення ЗУНР, Дня Конституції України, відзначення Дня жертв голодомору та політичних репресій. В контексті відзначення вище перелічених дат закладам культури рекомендується звернути увагу і на правовий аспект цих історичних подій. При цьому, слід скористатися відповідними положеннями Конституції України, Закону України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні» від 28.11.2006 р., Закону України «Про Державний Гімн України» від 06.03.2003 р., Указу Президента України «Про День Державного Прапора України» від 23.08.2004 р., Указу Президента України «Про відзначення у 2010 році Дня Соборності України» від 01.12.2009 р., а також такими історичними документами: Постанова Верховної Ради Української УРСР «Про проголошення незалежності України» від 24.08.1991 р., Передвступний договір, заключений дня 1 грудня 1918 року в м. Фастові між Українською Народною Республікою й Західно-Українською Народною Республікою (Акт злуки), Статут Української Національної Ради, прийнятий у Львові 18 жовтня 1918 року.

Наразі, робота з правового виховання у клубних закладах Львівщини ще не набула системного характеру, але для досягнення поставленої мети потрібна послідовність і велика наполегливість. Тож не зволікайте – правова освіта сьогодні – це наш затишок завтра.

Софія Береза,
провідний методист
з питань правового виховання

Планування роботи народного дому

Планування роботи культурно-освітніх закладів – відповідальний і творчий процес, для забезпечення успішної роботи якого клубні заклади послуговуються трьома типами планів: перспективним, квартальним і календарним. Квартальний і календарний плани завжди повинні бути подані до журналу планування клубної роботи. Однак всі вони повинні мати чітку структуру.

Перспективний план роботи народного дому – це розробка зобов'язань щодо проведення певної кількості культурно-просвітницьких, художньо-масових, організаційно-методичних (для районних НД) і господарських заходів на поточний рік. У ньому сформульовано основні напрями роботи закладу з відзначення суспільно важливих дат і подій, які сприятимуть досягненню поставленої мети у справі відродження національної культури і задоволення культурних та естетичних потреб різних вікових верств населення. Планові завдання закладу на кожен квартал варто відображати саме кількісними показниками, водночас вказуючи форми просвітницької роботи, які також подаються у переліку плану (див. Додаток 1). Та перш ніж визначитись із кількісними показниками заходів, працівники НД разом з членами громадської ради повинні об'єктивно оцінити свої можливості: скільки заходів, яких саме і в якому кварталі вони зможуть провести. Остаточне рішення про кількість запланованих заходів визначає директор (або завідувач) народного дому, після чого їх слід погодити у відділі культури райдержадміністрації, або у сільраді.

Квартальний план роботи народного дому, на відміну від перспективного, містить детальний перелік назв заходів із зазначенням дати їх проведення, які вписуються у план відповідно до кожної галузі виховної роботи НД (див. Додаток 3). Такі плани розробляються в першу чергу з урахуванням визначних дат державного, історичного та християнського календарів, а також інших важливих подій.

Основними розділами квартального пла-

ну більшості клубних закладів Львівщини стали:

- I Національно-патріотичне виховання;
- II Християнське виховання;
- III Естетичне виховання;
- IV Художньо-масова робота;
- V Виховання дітей та молоді;
- VI Науково-освітнє виховання (правове, медичне, екологічне тощо);
- VII Фінансово-господарська діяльність.

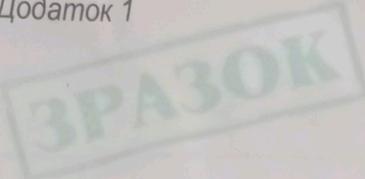
Квартальні плани районних НД також включають розділ – «Методична робота». І пам'ятайте: кількість заходів кожного розділу обов'язково повинна відповідати показникам, які попередньо були заплановані у перспективному плані.

Календарний план роботи народного дому формується на основі квартального плану і містить найдетальнішу інформацію про заплановані заходи: число, день, годину і місце проведення; пояснення суті заходу, а також імена відповідальних за його організацію осіб (див. Додаток 2). До місячних, календарних планів включають найрізноманітніші заходи: навчання, що проходять в гуртках художньої самодіяльності; дні підготовки до того чи іншого свята аж до моменту його проведення; збори чи зустрічі формувань, які створені й функціонують у НД (зазначимо, що робота клубних формувань обліковується і у журналах гурткової роботи). Тобто все це повинно бути враховане як завантаження робочих днів штатних працівників народних домів, тому має бути відображене у календарному плані. В процесі розробки даного плану, а саме – планування і визначення годин проведення заходів для дітей, неодмінно слід врахувати час їх навчання у школі, вихідні дні та світлу пору дня.

У календарний план за необхідності можуть бути внесені корективи, однак всі його заходи обліковуються. Готовий план повинен бути вивішений в інформаційному кутку народного дому для ознайомлення населення.

Володимир Квітневий,
завідувач відділом
культурно-освітньої роботи

Додаток 1

ЗАТВЕРДЖУЮ
Зав. міськ. райвідділом культури
« ___ » _____ 20 __ р.

Перспективний план
роботи народного дому села/міста _____
на 20 __ рік.

№ п/п	Назви заходів	I-квартал		II-квартал		III-квартал		IV-квартал		За рік	
		план	виконання	план	виконання	план	виконання	план	виконання	заплановано	виконано
1	Лекції на теми:										
	- політичні										
	- історичні										
	- літературно-мистецькі										
	- народознавчі										
	- медичні										
	- краєзнавчі										
	- релігійні										
- інші											
2	Вечори:										
	- тематичні										
	- запитань і відповідей										
	- відпочинку та розваг										
- інші											
3	Свята:										
	- державні										
	- національно-патріотичні										
	- християнські										
	- пам'яті відомих діячів										
- інші											
4	Виступи:										
	- художньо-мистецьких бригад										
	- любительських об'єднань										
5	Заходи:										
	- фізкультурно-оздоровчі										
	- науково-освітні										
	- для дітей										
	- інші										
6	Концерти (зокрема обмінні)										
7	Кіносеанси										
8	Гуртки художньої творчості										
9	Любительські об'єднання										
10	Виставки										
11	Зустрічі з цікавими людьми										
12	Вистави										
13	Екскурсії										
14	Школи культури										
15	Інші заходи										

Календарний план роботи народного дому на грудень 2010 р.

Час проведення			Зміст роботи	Місце проведення	Захід проводить
дата	день тижня	година			
1 грудня	середа	19.00	Урочистий вечір: «Боже, Україну бережи!», присвячений 19 річниці Референдуму про незалежність України	народний дім	режисер, постановочна група
2 грудня - 30 грудня	впродовж кожного дня	–	Заняття гуртків художньої творчості згідно графіка з метою вивчення творів для здійснення концертно-тематичних заходів, передбачених планом	народний дім	керівники гуртків художньої самодіяльності
4 грудня	субота	16.00	«У світі духовної поезії», на відзначення введення в храм Пресвятої Богородиці	народний дім	директор НД, керівники гуртків художньої самодіяльності
5 грудня	неділя	13.00-17.00	Турнір шахістів на приз імені Євгена Коновальця	народний дім	директор НД, голова клубу настільних ігор
5 грудня	неділя	18.00-20.00	Урочистий вечір: «Ми – армія воскреслого народу», до Дня Збройних Сил України	народний дім	директор НД
7 грудня - 12 грудня	впродовж кожного дня	–	Підготовка до святкування «Андріївських вечорниць»	народний дім	молодь села, постановочна група
8 грудня	середа	19.00	Лекція-концерт: «Товариство Просвіта - духовне джерело України»	народний дім	народний дім, школа
12 грудня	неділя	19.00	Андріївські вечорниці	народний дім	молодь села, постановочна група
14 грудня - 19 грудня	впродовж кожного дня	–	Підготовка театралізованої програми до дня Святого Миколая	народний дім	директор, актив НД
18 грудня	субота	16.00	Захід для дітей: «Завтра прийде Святий Миколай»	народний дім	директор, актив НД
19 грудня	неділя	19.00	Концерт-вітання усім Миколам села	народний дім	директор НД
20 грудня - 22 грудня	впродовж кожного дня	–	Підготовка концертної програми до свята Зачаття Пресвятої Богородиці Святою Анною	народний дім	керівники гуртків художньої самодіяльності
22 грудня	середа	19.00	Концерт-вітання для іменинниць Анни	народний дім	директор НД, керівники гуртків художньої самодіяльності
23 грудня - 31 грудня	впродовж кожного дня	–	Підготовка програми до зустрічі Нового Року	народний дім	директор, актив НД
31 грудня	п'ятниця	10.00-24.00	Святкова програма «Радість Нового Року»	народний дім	молодь села

Додаток 3

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова сільської (селищної) Ради

« _____ » _____ 20__ р.

ПЛАН
роботи народного дому на IV квартал 2010 р.

№	Зміст роботи	Строк виконання	Відповідальні за виконання	Відмітка про виконання
I Національно-патріотичне виховання				
1	Тематичний вечір: «У пам'яті народу», присвячений 68-й річниці створення УПА	14 жовтня	директор НД	
2	Урочистий вечір: «Вогонь державності», присвячений 92-й річниці утворення ЗУНР	1 листопада	директор НД	
3	Святковий концерт: «Боже, Україну бережи», на відзначення 19-ої річниці Референдуму про Незалежність України	1 грудня	директор НД, керівники гуртків	
4	Урочистий вечір: «Ми – армія воскреслого народу», до Дня Збройних Сил України	6 грудня	директор НД	
II Християнське виховання				
1	Виставка творів народних майстрів на відзначення Свята Покрови Пресвятої Богородиці та тематичний вечір: «У пам'яті народу»	14 жовтня	директор НД	
2	Вечір духовної поезії на відзначення свята Введення в храм Пресвятої Богородиці»	4 грудня	директор НД	
3	Захід для дітей – «Завтра прийде Святий Миколай»	18 грудня	директор НД	
4	Відзначення свята Святої Анни. Концерт-вітання для іменинниць	22 грудня	директор НД, керівники гуртків	
III Естетичне виховання				
1	Музично-літературний вечір: «Пісні Українських Січових Стрільців»	23 жовтня	директор НД	
2	Заняття народної школи культури «Тема релігії у творчості Т.Г. Шевченка»	17 листопада	директор НД, керівники ради, школи культури	

3	Лекція-концерт: «Товариство Просвіта – духовне джерело України»	8 грудня	директор НД	
4	Андріївські вечорниці	12 грудня	директор НД, молодь села	
5	Концерт-вітання усім Миколам села	19 грудня	директор НД, керівника гуртків	
IV Художньо-масова робота				
1	Участь художніх колективів у тематичних і концертних програмах народного дому згідно квартального і календарних планів	жовтень, листопад, грудень	директор НД, керівники художніх колективів	
2	Створити ансамбль троїстих музик	жовтень	директор НД	
V Виховання дітей та молоді				
1	Концерт патріотичної пісні: «Гей ви, Стрільці Січовії»	жовтень	народний дім, школа	
2	Концерт дитячого хору на відзначення Дня товариства Просвіта («Дорогою батьків»)	5 грудня	директор НД	
3	Святкова вистава для дітей: «Завтра прийде Святий Миколай»	8 грудня	народний дім, школа	
4	Шаховий турнір серед молоді села за приз імені Євгена Коновальця	18 грудня	народний дім	
VI Науково-освітнє виховання				
1	Лекція з правового виховання: «Обов'язки батьків по вихованню дітей у світлі правового поля України»	жовтень	народний дім, школа	
2	Бесіда для молоді: «Здорова молодь – здорове суспільство»	листопад	директор НД	
VII Фінансово-господарська діяльність				
1	Підготовка народного дому до роботи у зимовий період (поточний ремонт, утеплення, завезення твердого палива)	жовтень-грудень	директор НД	
2	Упорядкування території, висадка декоративних дерев та кущів	жовтень-грудень	директор НД	
3	Підготовка до творчого звіту перед населенням	жовтень-листопад	директор НД, керівники гуртків	

Відзначення у народних домах області XX річниці державної незалежності України

24 серпня 2011 року виповнюється 20 років з дня проголошення державної незалежності України. Відзначення цієї історичної події вимагає тривалої змістовної підготовчої роботи відділів культури і туризму міськрайдержадміністрацій, методичних центрів та керівників народних домів області.

З метою активізації роботи народних домів щодо відзначення ювілею ЛДОЦНТІКОР рекомендує провести на високому організаційному рівні районні огляди-конкурси сільських клубних закладів відповідно до наказу управління культури і туризму Львівської облдержадміністрації № 32 від 10.03.2010 року «Про участь народних домів Львівщини у Всеукраїнському огляді-конкурсі сільських клубних закладів».

У зв'язку з цим необхідно здійснити конкретні заходи для зміцнення матеріально-технічної бази сільських клубних закладів; вирішення проблем фінансування; підвищення рівня кадрового забезпечення; створення належних умов для розвитку всіх видів і жанрів аматорського мистецтва; підвищення виконавського і художнього рівня колективів та поліпшення культурно-дозвілдової роботи серед різних вікових груп населення. Значну увагу треба приділити координації зусиль народних домів, громадських організацій, релігійних громад, а також навчальних закладів у поглибленні просвітницько-виховної роботи: відродження народних звичаїв, свят, обрядів і змілоного використання їх у системі культурно-освітньої роботи. Подбати про збереження матеріально-технічної бази народних домів, а також благоустрій і декоративне озеленення приналежних до них територій.

У методичних кабінетах районних народних домів необхідно створити тематичні виставки спеціальної літератури, сценарних матеріалів, фотодокументальних матеріалів, приурочених ювілейній даті. Якісно покращити експозицію існуючих у народних домах кімнат національного відродження. Домогтися проведення у кожному населеному пункті масових заходів, присвячених XX річниці Незалежності України.

Впродовж всього підготовчого періоду до відзначення ювілею клубним закладам необхідно передбачити організацію творчих звітів аматорських художніх колективів перед населенням та проведення дитячо-юнацьких пісенних фестивалів «Сурми звитяги». Основою культурно-просвітницької роботи народних домів має стати всебічне висвітлення кращих надбань духовного і культурного розвитку нашого народу, утвердження ідеї відродження української нації та виховання у кожній людини почуття приналежності до України, її народу, історії, релігії, культури.

У планах культурно-просвітницької і художньо-масової роботи клубних закладів відповідне місце повинні зайняти заходи, що висвітлюють історію боротьби українського народу за незалежність (розповіді про національних героїв).

У підготовчий період до відзначення ювілею пропонуємо використовувати сценарні матеріали, надруковані у віснику «Животоки»:

- «Дорога до щастя, до волі», 1993 р. – № 3;
- «Полковник Євген Коновалець», 1996 р. – № 1-2;
- «Молитва за Україну», 1996 р. – № 1-2;
- «Живи та міцній, Українська державо», 1998 р. – № 1-2;
- «Чом, чом, чом, земле моя», 2001 р. – № 1-2;
- «Перший президент Незалежної України», 2001 р. – № 1-2;
- «Новий день над Україною», 2003 р. – № 1-2;
- «Головнокомандувач УПА – Роман Шухевич», 2003 р. – № 1-2;
- «Симон Петлюра – будівничий Української держави», 2003 р. – № 1-2;
- «Моїй Україні – велика осанна!», 2005 р. – № 1-2;
- «Головне державне свято», 2005 р. – № 1-2.
- «Україна – земля героїчного народу», 2007 р. – № 3-4;
- «У пам'яті народу», 2007 р. – № 3-4;
- «Степан Бандера – символ нації», 2008 р. – № 1-2;

Працівникам народних домів необхідно розробити змістовні програми проведення урочистих академій і концертів, організувати вистави творів майстрів народного образотворчого і декоративного мистецтва, які б славили незламний патріотизм і прагнення українського народу до волі та соборності України.

Водночас пропонуємо впродовж I – III кварталів 2011 року у всіх районних та міських народних домах провести тематичні конференції: «Двадцять років на шляху національно-культурного відродження».

Програма конференції:

1. Вступне слово. (Начальник відділу культури і туризму районної /міської держадміністрації)
2. Україна на шляху демократизації та національно-культурного відродження. (Голова районної/міської держадміністрації)
3. Стан і перспектива подальшого розвитку культури в районі. (Начальник відділу культури і туризму РДА)
4. Формування національної свідомості підростаючого покоління засобами історичної та духовної літератури. (Директор ЦБС)
5. Здобутки спільної діяльності релігійних і культурно-просвітницьких організацій у галузі християнського виховання населення. (Декан греко-католицької/православної церкви)
6. Роль аматорських художніх колективів у національно-культурному ренесансі. (Директор районного НД)
7. Перегляд виставки робіт самодіяльних художників, різьбярів, вишивальниць, колекцій любителських об'єднань.
8. Концерт колективів художньої самодіяльності народних домів для учасників конференції.

Людмила Антончик,
провідний методист

з питань національно-патріотичного виховання

Проведено обласний семінар-практикум з музичного жанру

8 жовтня 2010 року, згідно плану роботи управління культури і туризму облдержадміністрації, у НД с. Оброшино Пустомитівського району відбувся обласний семінар-практикум керівників музичних колективів та методистів РНД з музичного жанру.

Семінар, на який прибули представники всіх районів області, розпочався хвилиною мовчання в пам'ять про тих музикантів, які вже спочили у Бозі. Далі слово взяв Михайло Кука – старший викладач Львівського державного училища культури і мистецтв кафедри духових інструментів, який від імені всіх присутніх щиро привітав керівника Лисиничівського духового оркестру – Богдана Вендиша із 100-літнім ювілеєм колективу. Робота учасників заходу продовжилася розглядом проблем музичного жанру в сучасних умовах. Також було підведено підсумки обласного фестивалю-конкурсу аматорських духових оркестрів Львівщини – «Золоті сурми»: переможців нагородили дипломами лауреатів і пам'ятними подарунками. Окрім цього відбулося обговорення питань підготовки та проведення обласного фестивалю-конкурсу музичних колективів – «Музична скарбниця», що має відбутися 14 листопада 2010 року в палаці культури імені Гната Хоткевича (м. Львів). Очікується, що учасниками свята стануть близько 40 колективів з усієї області. На завершення семінару був проведений майстер-клас керівника духового оркестру НД с. Оброшино – Андрія Пиріжка.

Дирекція ЛДОЦНТІКОР висловлює щирі подяку в.о. начальника відділу культури і туризму Пустомитівської райдержадміністрації – Римар Наталії Йосипівні, директору Пустомитівського РНД – Бегену Михайлу Михайловичу, директору Оброшинської музичної школи – Кушнір Наталії Василівні та директору НД с. Оброшино – Савіцькій Надії Деанізівні за професійну підготовку та проведення обласного семінару.

*Ольга Дуляба,
завідувачка відділом народної творчості*

Районний семінар у Яворівському районі розкрив досвід села Наконечне I

28 липня 2010 року працівниками культури Яворівського району було організовано районний семінар з метою вивчення досвіду роботи народного дому с. Наконечне I. Учасники заходу обговорювали актуальні питання, зокрема – «Про участь народних домів в обласному огляді-конкурсі сільських клубних закладів», «Особливості національно-патріотичного виховання населення в умовах державної незалежності України», «Роль любительських об'єднань та клубів за інтересами у розширенні світогляду молоді», «Краєзнавство і туризм – ефективні форми виховання та організації дозвілля молоді», «Співпраця сільської ради із народним домом та її роль у покращенні роботи закладу культури», «Робота художніх аматорських колективів народного дому» та інші. Зі словом виступили провідні методисти ЛДОЦНТІКОР – Н. Ярка та Л. Антончик, директор районного народного дому «Сокіл» – Л. Духнич, голова сільської Ради – В. Глушак та директор народного дому с. Наконечне I – М. Панчишин.

В рамках заходу учасники мали нагоду ознайомитись із виставкою робіт народних умільців села, яку розмістили у фойє народного дому. На виставці експонували вироби із бісеру Ванік Анастасії; зразки гончарства Черкаса Романа; браслети, писанки та коралі Панчишин Марії; шкатулки й тарілки Гули Антона та Ірини Володимири, вишиті ікони Рябця Степана; а також живописні картинки самодіяльної художниці – Смук Марії. Особливе зацікавлення у присутніх викликала експозиція новоствореної зразково оформленої кімнати національного відродження. На завершення семінару перед культосвітними району свою високу виконавську майстерність продемонстрували учасники художніх аматорських колективів народного дому с. Наконечне I.

Учасники заходу висловили щирі подяку організаторам семінару – директору РНД Духнич Любові, методисту культурно-просвітницької роботи Горох Катерині та працівникам Народного дому с. Наконечне I – Панчишин Марії і Лінді Ярославу.

*Людмила Антончик,
провідний методист
з питань національно-патріотичного
виховання*

Огляд-конкурс роботи сільських клубних закладів триває

Із нагоди відзначення 20-річчя проголошення державної незалежності України, в області проходить огляд-конкурс роботи сільських клубних закладів. З перших днів оголошення цього конкурсу високі показники у просвітницькій і художньо-масовій роботі серед населення демонструють працівники народного дому с. Зубра Пустомитівського району.

Народний дім у с. Зубра збудовано у 2005 році. Ідею його спорудження схвально підтримала Пустомитівська районна державна адміністрація, сільська рада с. Зубра та її депутати – п. Дубневич і п. Колодій. Кошторисна вартість будівлі становить 1 млн. 300 тисяч гривень. Народний дім має театраль-но-концертний зал, у якому одночасно може розміститись 300 відвідувачів. Сьогодні, окрім усього іншого, в користуванні працівників установи – відеоапаратура, звукові підсилювачі, комп'ютер та фортепіано. Тут створено належні умови для роботи культурно-освітніх працівників і для розвитку гуртків аматорського мистецтва.

На другому поверсі НД оформлено кімнату національного відродження, експозиція якої повертає нас до витоків історії українського народу, відображаючи княжу, козацьку та стрілецьку добу, період визвольних змагань УПА, а також розкриває історію села Зубра, будівництво та відкриття народного дому, висвітлює роботу колективів художньої самодіяльності. Просторе фойє прикрашає фотогалерея із краєвидами рідного села. Відповідає вимогам і приклубна садиба: встановлено металеву огорожу, поставлено декоративні світильники, озеленено територію, заасфальтовано доріжки.

Спільними зусиллями директора народного дому – Бзделя Богдана Степановича та його досвідчених працівників, які вболівають за свою роботу, в установі діє багато гуртків: хоровий, вокальний, драматичний, музичний, танцювальний та художнього слова. Учасники колективів художньої самодіяльності забезпечені сценічними костюмами і беруть активну участь в організації всіх державних та релігійних свят.

Добре поставлена спортивно-масова робота: проводяться спортивно-розважальні вечори, організовуються шашково-шахові турніри. Працюють спортивні секції з футболу та волейболу. Вся робота народного дому ведеться спільно із сільською Радою, школою,

Народний дім села Зубра Пустомитівського району

бібліотекою і церквою. Окрім цього в НД працюють любительські об'єднання «Господарочка» (учасники об'єднання вчать вишивати і в'язати) і гурток «Умілі руки» (навчаються різьбі по дереву).

Особливої уваги заслуговують просвітницько-дозвілєві заходи народного дому: до Різдвяних свят – театралізоване вертепне дійство «Ой, радуйся земле, син Божий народився», до дня Злуки – тематичний вечір «Сила наша в єдності», до дня пам'яті героїв Крут – година історії «Крути наша слава – наша історія», до Шевченківських днів – літературно-мистецький вечір «Духовна велич Шевченка», до Великодніх свят – конкурс гаївок «Чарує красою Великдень», до дня Матері – концерт-вітання «Тобі, мамо, пісні лебедині», до дня Героїв – вечір спогадів «Героїв стежина від батька до сина», до дня Захисту дітей – дитячий ранок «Щасливе дитинство моє», до дня Конституції України – вечір-розповідь «Новий день над Україною», до дня Незалежності України – театралізовані фестивали «Тобі Україно, пісні лебедині, наші серця і життя» та ряд інших.

У першому півріччі цього року в народному домі було відзначено 75-річчя від дня народження поета Василя Симоненка, 300-ліття першої Конституції Гетьмана України Пилипа Орлика, 65-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні... На високому мистецькому рівні відсвятковано 700-ліття села Зубра. Гостями свята були экс-президент Ющенко В. А. та экс-прем'єр Тимошенко Ю. В.

Сподіваємося, що робота працівників народного дому с. Зубра буде оцінена достойно і стане зразком для втілення у інших НД Львівської області.

Людмила Антончик,
провідний методист з питань
національно-патріотичного виховання

Відбувся обмін досвідом на семінарі-практикумі з питань фольклору

Цього річ, у жовтні місяці, з метою обміну досвідом та збагачення наукового світогляду методистів у галузі фольклору, в народному домі с. Глиниці II Яворівського району відбувся семінар-практикум. Для участі у заході з'їхалися працівники культури району.

З вітальним словом до присутніх звернувся начальник відділу культури і туризму Яворівського району Семен Михайлович Жила. Згідно плану семінару учасники обговорювали питання всебічної підтримки закладів культури місцевою владою. Із матеріалом на цю тему виступила Ольга Мамчур, яка інформувала культосвітян про підтримку закладів культури на території Краковецької сільської ради (Яворівський район).

Із цікавою доповіддю про історію села та походження назви «Глиниці» виступила вчителька історії місцевої школи – Ольга Міщишин. Її слово доповнила директор глиницької школи – Надія Ковальчук, яка розповіла про методи та особливості співпраці навчального закладу і народного дому. Фахові питання методики роботи із фольклорними колективами порушила методист вокально-хорового жанру – Віра Тарабас, яка розкрила тему: «Збереження правильної манери виконання над диханням, дикцією, прийомами звукоутворення та усунення недоліків у роботі з фольклорними колективами».

Практична частина семінару розпочалася із виступу учнів місцевої школи, тож присутні мали нагоду побачити рівень співпраці НД і навчального закладу. Все це дало змогу учасникам семінару на практиці розглянути принципи роботи між установами для впровадження цього досвіду в інших народних домах району. Захід продовжив виступ колективу народного дому с. Глиниці II, після чого свою майстерність продемонстрував фольклорний ансамбль «Селяночка», у виконанні якого прозвучали народні пісні рідного села. На завершення семінару-практикуму учасники цього колективу разом із учнями місцевої школи продемонстрували один із етапів весільного обряду – «віноклетіння», відновленого зі спогадів старожилів села.

Учасники заходу висловили щире подяку організаторам за підготовку і участь у семінарі-практикумі.

Мирослава Петрінець,
провідний методист з питань фольклору
та народної обрядовості

Свято народного танцю у Львові: «Прикарпатські джерела»

Танцювальний колектив «Мальви» смт. Лопатин Радехівського р-ну

24 жовтня, у Львівському міському палаці культури ім. Гната Хоткевича відбулося свято хореографії – I обласний огляд-конкурс хореографічних колективів сільської місцевості «Прикарпатські джерела», організований за сприяння управління культури і туризму облдержадміністрації та Львівського державного обласного центру народної творчості і культурно-освітньої роботи.

Хореографічне дійство на сцені розпочав аматорський колектив народного дому с. Вовче Турківського району. Виступи колективів з Турківщини Бойківського краю та з Радехівщини Малого Полісся ще раз нагадали про глибинність витоків народної хореографії особливістю народного колориту. Кожен наступний танцювальний номер був мовби продовженням попереднього, відображаючи в його музично-танцювальних елементах відродження пласту народної хореографії.

Стараннями винахідливих хореографів-постановників – Т. Літинської, М. Шилової, М. Зеленської, І. Ярич, Т. Филип'як, М. Курп'як, Я. Боровської, С. Дьяк, Г. Цимбалістів, О. Мшало колективи продемонстрували високий рівень творчої майстерності. Так, за результатами огляду-конкурсу I місце і звання Лауреата здобули: аматорський фольклорний колектив НД с. Вовче Турківського району (керівник В. Паздера), танцювальна група Народного ансамблю пісні і танцю «Підбужанка» НД смт. Підбуж Дрогобицького району (керівник М. Шилова), а також танцювальний колектив «Мальви» ДМШ смт. Лопатин Радехівського району (керівник Т. Літинська).

Сподіваємося, що започаткування обласного огляду-конкурсу хореографічних колективів сільської місцевості «Прикарпатські джерела» стане поштовхом до піднесення виконавського рівня самодіяльних колективів, сприятиме збереженню хореографічної автеники і стане традиційним дійством.

Володимир Городиський,
провідний методист хореографічного жанру,
засл. артист України

Стрийська міська центральна бібліотека ім. М. Шашкевича відсвяткувала свій 70-літній ювілей

Колектив Стрийської міської центральної бібліотеки ім. М. Шашкевича

1 вересня 2010 року минуло 70 років з моменту заснування Стрийської центральної міської бібліотеки ім. Маркіяна Шашкевича. З цієї нагоди у читальному залі книгозбірні зібралося чимало поважних краян: директор обласної бібліотеки для дітей – Лариса Лугова; завідувач науково-методичного відділу обласної універсальної бібліотеки – Олена Шматько; начальник відділу культури Стрийського міськвиконкому – Богдан Бойко; начальник відділу організаційного та з питань внутрішньої політики міськвиконкому – Лариса Мандзяк; директори мистецьких шкіл м. Стрия; «ветерани» книгозбірні – Людмила Афоніна, Марія Кащій, Ярослава Щурко, Лідія Дмитрів, Євгенія Стасів та численні гості.

Святкування ювілею, що стало схожим на велике родинне свято, розпочалося з щирих, душевних привітань на адресу колективу, після чого відбувалося урочисте вручення грамот працівникам бібліотеки. Так, з вітальним словом до працівників бібліотеки звернулася заступник міського голови Таїсія Гайдукевич, яка від імені міського голови Стрия – Романа Шрамов'ята вручила Грамоту міськвиконкому за відмінну роботу завідувачці відділу бібліотечно-інформаційних технологій – Ірині Решетар. Заступник начальника управління культури та туризму облдержадміністрації – Юрій Корчинський вручив грамоти провідному методисту міської централізованої бібліотечної системи – Валентині

Баранюк, завідувачу відділу обслуговування – Надії Черепанин та працівниці бібліотеки – Ользі Хан. За відмінну роботу відзначені грамотами відділу культури працівники – Надія Монтік та Оксана Берездецька. Заступник голови обкому профспілки працівників культури – Любов Рубан передала вітання від обласного та центрального комітетів цієї профспілки і вручила грамоту голові профкому бібліотеки – Л. Бобяк. Особливо теплими були слова голови літературно-мистецького об'єднання «Хвилі Стрия» – Віктора Романюка,

який прочитав власний вірш, присвячений 70-літтю бібліотеки ім. М. Шашкевича. А депутат міської ради – Зеновій Куйбіда від імені мистецьких шкіл міста вручив бібліотекарям образ Божої Матері. На завершення урочистостей звучали веселі українські пісні.

Варто зазначити, що напередодні ювілею працівники міської ЦБС підготували буклет – «Центральній міській бібліотеці ім. М. Шашкевича – 70 років», де висвітлено всі важливі події і факти з життя книгозбірні. Показово, що у далекому 1940 році фонд центральної міської бібліотеки становив лише 7 тисяч примірників книг, а сьогодні він становить понад 125 тисяч, тож, говорячи без перебільшення, тепер бібліотека стала потужним просвітницьким центром, який йде в ногу з часом. Про це свідчить і той факт, що нещодавно Стрийська міська централізована бібліотечна система перемогла у першому турі міжнародної програми «Бібліоміст» і отримала безкоштовно для книгозбірень міста 15 комп'ютерів з програмним забезпеченням, а також 4 принтери та сканери, що дало змогу відкрити 4 інтернет-центри в приміщеннях бібліотек Стрийської МЦБС.

Спільними зусиллями всіх колишніх і теперішніх працівників установи добрі традиції цієї книгозбірні зберігаються і примножуються.

Людмила Яремко,
директор Стрийської МЦБС

Дивосвіт бандури

Оформлення сцени: у фойє, під назвами – «Історія українського козацтва», «Кобзарське мистецтво – яскрава сторінка історії українського народу» та «Дзвени, бандуро, у нашій краї» розгорнуто стенди та альбоми про Запорозьку Січ, гетьманів, життя та творчу діяльність послідовників кобзарського мистецтва, фотографії визначних кобзарів і бандуристів. Створено виставку літератури про бандуру і її можливості, кобзарську славу, кобзарське музичне та вокальне мистецтво.

В глибині сцени, у центрі, на синьо-жовтому фоні висить Хрест Українського Козацтва. Праворуч від Хреста – слова:

«Бандура – символ музичної України».

Ведучі і учасники заходу – в українських строях.

Учасники заходу: ведуча, ведучий, читець 1, читець 2, хор.

Необхідні матеріали: звукозаписи мелодій до пісень – «Взяв би я бандуру» «Запорізький марш» та «Думи мої»; звукозапис пісні – «Чураївна» у виконанні Раїси Кириченко; старовинний український романс – «Ставок заснув» (обробка О. Маньківського); «Засвіт встали козаченьки» (обробка О. Маньківського); історична пісня – «Гомін, гомін по діброві»; українські народні пісні – «Чорнії брови, карії очі», «Єднайтесь, брати!» та «Ой, не світи, місяченьку»; пісні на слова Тараса Шевченка – «Ой, не шуми, луже», «Гей літа орел», «Чорніє гай над водою»; «Їхав козак за Дунай» та «Запорізькі козаки» (сл. В. Крищенко, муз. Г. Татарченка); «Невільничий ринок у Кафі» або українська народна пісня – «Смерть козака бандуриста»; «Взяв би я бандуру»; «Під твою милість» і думи-пісні до Богоматері; «Молітьесь, братія» (муз. К. Стеценка), «Молитва за Україну» (муз. М. Лисенка, сл. О. Кониського).

Звучить мелодія пісні – «Взяв би я бандуру», один куплет.

Виходять ведучі.

Ведучий В українській музичній і духовній культурі особливе місце займають два струнні музичні інструменти, що справедливо вважаються національними. Це кобза і бандура, які віддавна стали музичними символами волелюбності українського народу.

Ведуча Кобзарські пісні і думи оспівують драматичні сторінки народної історії, героїв національно-визвольного руху, козацьких гетьманів, а поміж тим, не оминають увагою і наш побут, родинні та людські стосунки, природу України.

Ведучий Кобзарське мистецтво, яке об'єднує творчість народних митців, що грають на кобзах, бандурах, лірах – явище самобутнє, пов'язане з історією рідного краю і своїм корінням сягає в минулі віки.

Ведуча Кобзоподібні інструменти на території України існували ще в княжу добу, про що свідчить багато фактів, зокрема і зображення цих інструментів на старовинних картинах. Прототипами кобзарів і бандуристів можна вважати народних співців (їх ще називали гудцями). В деяких давніх літописах навіть згадуються конкретні імена, як от Боян,

Митуса, Мануйло та інші.

Ведучий Так, на стіні вздовж одного з проходів на хори у Київському соборі св. Софії, між іншими фресками, що датуються початком XI ст., зберігся один з найстаріших образів бандуриста, де бандура має свій первісний вигляд, нагадуючи італійську лютню зі струнами, які йдуть лише по грифу.

Ведуча «Слово о полку Ігоревім» засвідчує, що вже в XI – XII ст. у княжих дворах України процвітала героїчна поезія, а професійні співаки декламували епічні пісні під супровід музичного інструменту.

Ведучий В часи княжої доби, музика на княжих і боярських дворах пропагувалася дуже широко і мала високий мистецький рівень. Багаті люди, а найперше – князі, утримували капели співаків та музикантів, які кожного дня концертували в присутності князя і його оточення.

Ведуча Репертуар княжих музик вочевидь був дуже різноманітним, однак їх найпершим і найхарактернішим завданням було піднесення і оспівування князівської слави. Відтак, вони komponували і виконували рапсодії, які в той час називалися просто

«словами», переповідаючи в них переважно воєнні і інші героїчні подвиги князя чи його предків.
У виконанні хору звучить пісня - «Гомін, гомін по діброві».

Ведучий Щодо питання, коли ж саме і за яких обставин в Україні виникла бандура, то наукова література висловлює багато різних припущень, які, втім, не враховують головного: створення суто національних музичних інструментів було зумовлене перш за все певними історичними подіями, особливостями умов життя народу, його праці, побуту, звичаїв та естетичних смаків.

Ведуча Музичні інструменти впродовж свого багатовікового існування пройшли величезний шлях розвитку. Змін зазнала кобза – бандура, яка з малострунного, технічно обмеженого інструменту перетворилася на багатострунний, хроматичний, технічно досконалий і зайняла провідне місце в оркестрах народних інструментів.

Ведучий Та все ж, питання про походження бандури та її назви чітко нез'ясоване і до сьогодні. Аналогічні інструменти були і в інших країнах, що знайшло відображення в подібності їхніх назв: англійська – «бандоре»; у грузинів, абхазців, аджарців – «пандурі»; в осетинів – «фандур»; в італійців – «пандора»; німецька – «пандор» або «бандор»; у французів – «пандоре» тощо.

Ведуча На Україні кобза поширилася значно пізніше, аж у XVI ст. Згодом кобзу почали у нас називати ще іншою, новішою назвою але також чужоземного походження. Так, перське слово «танбур» візантійські греки перефразували у себе на «пандура», а з тієї назви вже пішла і наша бандура.

Ведучий Гнат Хоткевич походження кобзи пояснював так: «...з давніх-давен, був відомий інструмент загального типу: пудло, ручка і струни по ній. Пудло бувало різної форми, струн неоднакове число, але суті річі то не міняє. Такий інструмент мали й ми. От це й була наша кобза. Потім

Гнат Хоткевич

в XVI ст. до основних струн українці додали короткі струни (так звані приструнки), – і

тоді цей інструмент почав зватись бандурою.»

Ведуча Щодо відмінностей бандури та кобзи, то, виходячи з історичних документів та описів кобзи, вона не мала досить чіткої форми, визначеної кількості струн та принципу звукодобування. То був майже індивідуальний інструмент і гри на кожному інструменті треба було вчитися окремо. Бандура, «народившись» з кобзи, була досконалішим інструментом – мала більш можливості, а найголовніше – стабільнішу форму, що дозволило систематизувати її гру. Незабаром вона стала не індивідуальним, а загальноприйнятим інструментом із стабільними принципами гри, що дало новий поштовх до освоєння бандури як концертного інструменту. Внаслідок цього виник новий напрям мистецтва, відмінний від кобзарського – «бандурист як виконавець».

Хор виконує пісні - «Ставок заснув», «Чорнії брови, карії очі», та «Ой, не світи, місяченьку»

Ведучий У Польщі та Росії на кобзі, бандурі і торбані грали переважно українці. Відомо, що поляки кобзу називали «козацькою лютнею», «маленькою лютнею», «півлютнею», а бандуру – «багатострунною лютнею». Отже, можна припустити, що вищезгадані лютністи могли бути бандуристами. Втім, однозначно стверджувати, йдеться тут про лютню, а чи про бандуру ми не можемо. Однак сьогодні відомо, що нотні збірки XVI – XVII ст. писалися не для одного інструменту – вміщені в них твори могли виконуватися на будь-якому інструменті, а форми викладу побутової музики XVIII ст. ускладнюють розпізнавання вокальних та інструментальних творів, які записувалися однаково. Все це дає підстави вважати, що в загальному розвитку побутового музикування і фахового виконавства була і бандура, але не на кобзарському рівні, а у виконанні світських бандуристів.

Ведуча З початку XVIII ст. мода на кобзу прийшла і у аристократичні кола Росії та Польщі. З метою відмежуватися від «хлопської» назви «кобза», у панському середовищі «на латинський манір» почали користуватися шляхетною та модною західною назвою «бандора». Цю назву зафіксовано в багатьох польських джерелах XVII ст., а також у царському наказі 1738 року про заснування музичного навчального закладу у м. Глухові.

Ведучий Отже, на початку XIX ст., поруч з лютнеподібними, існували і багатострунні музичні інструменти, які українізувавшись, почали називатися бандурами, а виконавці на них – бандуристами.

Хор виконує пісні – «Ой, не шуми, луже», «Гей літа орел», «Чорніє гай над водою».

Ведуча Кобзарське мистецтво було відоме і високо цінувалось за кордоном. Бандуристи часто входили до складу придворних музикантів іноземних королів та вельмож.

Ведучий Найбільший розквіт кобзарського мистецтва припав на XVI, XVII та XVIII століття.

Є відомості, що в той час існували певні товариства та кобзарські цехи, які мали власну ієрархію, професійні завдання і правила.

Ведуча Був і час, коли під впливом складних політичних обставин разом з іншими культурними здобутками українці принесли бандуру на Московські землі, а вже за царя Петра I бандуристи з'явилися і при дворі. Особливо за цариці Єлизавети, а трохи згодом і за правління Катерини II, кобзарів-бандуристів цілеспрямовано і масово вивозили з України до Росії, оселяючи у багатих аристократичних дворах, внаслідок чого, хоч і вимушено, вони відіграли дуже важливу роль у народженні російської національної музики. Одним із таких бандуристів був і Олекса Розумовський, який домігся незвичайної кар'єри яка, як відомо, завершилася його неофіційним таємним вінчанням із російською царицею Єлизаветою. Незабаром бандуру стали вважати одним із кращих музичних інструментів, тож її почали продавати в кращих музичних крамницях.

Ведучий В різний час бандура мала від 7 – 9 до 20 – 30, а то й більше струн, виготовлених із жил, які пізніше почали обвивати мідним дротом. Нині бандура має понад 60 струн, кожна з яких таїть у собі чарівне звучання. Недаремно той інструмент називають «срібними струнами України».

Ведуча «Струни бандури полоняють душу людини. Струни бандури – ніжніші й чутливіші за інші музичні інструменти... Дивуюсь, як можна нехтувати бандурою, на якій сотні років грали наші діди і прадіди... Адже скільки тисяч пісень і дум створив наш народ. І всі їх слід співати під акомпанемент бандури, що має музичний діапазон майже як піаніно...» Олекса Коваль.

Ведучий На бандурах грали мандрівні бандуристи, які виконували пісні різних жанрів – історичні, думи, псалми, канти, тощо.

Ведуча Бандуру чи кобзу возили із собою волелюбні українські лицарі-козаки. Сучасна академічна бандура – це інструмент, який пройшов довгий шлях розвитку та становлення. На сьогодні його технічні можливості дозволяють включати до репертуару твори фольклорного мистецтва, світову класику і інших музичних напрямів.

Читець У кожній бандурі
Коштовна перлина:
Душа кобзаря –
Співця України.
Бо пісня про волю
Навік зостається.
Із серця до серця
Вогнем переллється.
А струни бандури
Сміються і плачуть,
В них наше минуле
Озветься неначе.

І ділиться болем,
І душу лікує,
Хто серцем багатий,
Той спів цей почує.

Ведучий З утворенням у XVI ст. Запорозької Січі, зі становленням її як військово-політичного центру української держави, кобзарство стає невід'ємною частиною козацького життя та побуту. Запорожці вважали кобзаря «святою людиною».

Ведуча За ви-
словом

Дмитра Яворницького – «Кобзарі – це пісенний відбиток життя народного. З їхніх вуст ви почуєте і страждання, і мужність, і сміх та жарти – все, чим жива людина...»

Ведучий «Патрі-
арх»

зінківської науки Георгій Ткаченко свідчив: «У кобзарів не було співу, у них було переживання». Виконання дум та пісень більше йшло від розуму та серця, ніж від потужностей голосових зв'язок.

Ведуча До кобзарів було винятково шанобливе ставлення. За традицією кобзар – охоронець козацьких легенд, співець лицарських зв'язків, визволитель невольників з полону, натхненник військових походів, повстань та інших подвигів. Хор виконує пісні – «Іхав козак за Дунай», «Запорізькі козаки», «Засвіт встали козаченьки».

Ведучий Кобзарі і бандуристи, співці нашої історії, нашої слави української. Вони піднімали дух народу, творили епос України. Були першими журналістами і поетами, композиторами і піснярами. Ходили від села до села, знали, що де відбувається, які настрої у народу. Підтримували постійний зв'язок з Запорозькою Січчю, розповідали у піснях і думках про побачене і почуте, про славне лицарство козацьке, про гетьманів, про подвиги, про людське горе у неволі. Якщо козаки готували похід – кобзарі розходилися по селах і своїми піснями налаштовували людей на допомогу козакам.

Ведуча Розповідають, що на Запорозькій Січі була кобзарська сотня. Під час одного з боїв сили у козаків і татар зрівнялись, велася напружена боротьба і жодна з сторін ніяк не могла одержати перемогу. Тоді гетьман наказав покликати

Георгій Ткаченко

кобзарів і заграти «Метелицю». Де й сила взялася у козаків та ворога було розбито вщент!

Ведучий А ще кобзарі під час воєн часто ставали козацькими розвідниками проти турків чи татар: вони ходили на базари у Крим та Туреччину, дізнавалися про кількість ворожого війська і розповідали козакам про почуте. Саме за це їх люто ненавиділи вороги. Коли татарська розвідка зустрічала у степу самотнього кобзаря, то з ним жорстоко розправлялися, дуже часто виколювали очі. Тому й було так багато незрячих кобзарів.

Хор виконує пісню – «Невільничий ринок у Кафі» (або «Смерть козака бандуриста»)

Ведуча Часто самі козаки, що втратили у битві зір і мали хист до музики та співу, ставали кобзарями. Саме ті сліпці, з вигляду напівжебраки, творили історію України. Спочатку шаблею, а пізніше, зламани фізично однак сильні духом, вони піснею піднімали народ і козаків до боротьби за волю.

Ведучий У часи козацтва, у часи високої національної свідомості українців було багато кобзарів і бандуристів. Багато освічених і звичайних людей вміли грати. Всі гетьмани, починаючи від Богдана Хмельницького, грали на кобзі або бандурі.

Ведуча Недаремно такою популярною була пісня «Взяв би я бандуру».

Хор виконує пісню – «Взяв би я бандуру».

Ведучий Не можна не згадати поезії Тараса Шевченка, в яких поет оспівує кобзарів.

Ведуча Як самотнім був кобзар серед широкого степу, так і Тарас Шевченко був самотнім на чужині та й на Україні. І тому таким рідним був для поета образ кобзаря. Про це ми читаємо у вірші «Перебендя». Улюбленою піснею став вірш, присвячений поету Маркевичу, «Бандуристе, орле сизий».

Читці декламують віршовану композицію на фоні музики до пісні – «Думи мої».

Читець 1 Бандуристе, орле сизий,
Добре тобі, брате,
Маєш крила, маєш силу,
Є коли літати.
Тепер летиш в Україну,
Тебе виглядають.
Полетів би за тобою,
Та хто привітає?
Я й тут чужий, самотній,
І на Україні.
Я сирота, мій голубе,
Як і на чужині.

Читець 2 На розпутті Кобзар сидить
Та на кобзі грає;
Кругом хлопці та дівчата –
Як мак процвітає.
Грає Кобзар, виспіває,
Вимовля словами,
Як москалі, орда, ляхи

Бились з козаками.
Як збиралась громадонька
В неділеньку вранці;
Як ховали козаченька
В зеленім байраці.
Грає Кобзар, виспіває
Аж лихо сміється.

Читець 1 Вітер віє повіває,
По полю гуляє.
На могилі Кобзар сидить
Та на кобзі грає.
Кругом його степ, як море,
Широке синіє;
За могилою могила,
А там – тільки мріє...
Сивий ус, стару чуприну
Вітер розвіває,
То приляже та послуха,
Як кобзар співає.

Читець 2 Гарно твоя бандура грає,
Любий наш Кобзарю,
Вона голосно співає,
Голосно і плаче.
І сопілкою голосить,
Бурею лютує,
І чогось у Бога просить,
І чомусь сумує.
Ні, не люди тебе вчили:
Мабуть, сама доля,
Степ та небо, та могили
Та широка воля!
Мабуть, часто думка жвава
Труни розкривала,
І козацька давня слава,
Як сонечко сяяла!
І вставали з домовини
Закуті в кайдани
Вірні сини України
Козаки й гетьмани.
І святі кістки біліли
Спалених в Варшаві;
І могили кривавили
Прадіді безглаві.

Читець 1 Мабуть ти учивсь співати
На руїнах Січі,
Де ще наша рідна мати
Зазирає в вічі;
Де та бідна мати просить
Кожну душу щирю,
Хто на світі кобзу носить,
Щоб співали миру
Про козацтво незабутнє,
Вірне, стародавнє,
Про життя козацьке смутне
Смутне, але славне.
Знаю ж, Кобзарю рідненький,

Як учивсь ти грати:
Ти послухав тої ньеньки
Та й став нам співати.

У виконанні хору звучить пісня – «Єднайтесь, брати!».

Ведучий Співу та гри на різних музичних інструментах молоді козаки навчалися не тільки в селах і містечках, а й у самих козаків: в Січі існували загальноосвітні та музичні школи, де особлива увага приділялася найперше духовному хоровому співу і військовій музиці.

Ведуча Особливою популярністю в козаків користувалася маршова, похідна музика, що виконувалася на сурмах, тулумбасах та бубнах. Зразки цієї музики збереглися й донині, наприклад, мелодія «Запорізького маршу».

Ведучий Цей старовинний музичний твір для бандури дійшов до наших днів завдяки сліпому роменському бандуристові Євгенові Адамцевичу (1903-1972), який виконував його публічно з другої половини 1950-х років. Олесь Гончар казав: «Козацький марш» – це справжня перлина української музики, невмирущий твір, явлений самим народом. Україна завжди буде вдячна народові кобзареві Євгену Адамцевичу, який у найчорніші часи зберіг цей твір для світової культури...». Ще величніше зазвучав «Запорізький марш» у майстерній обробці для оркестру народних інструментів, яку зробив відомий диригент, народний артист України – Віктор Гуцал. До 1974 року «Запорізький марш» виконувався в усіх концертах оркестру по декілька разів, слухачі стоячи вітали музикантів. Та після повернення оркестру з гастрольної поїздки до Москви твір заборонили, він перестав звучати по радіо, а плівку із записами розмагнітили. Новий злет популярності твору припав лише на кінець 80 – початок 90 років, коли його знову визнали одним із найдовіршеніших музичних творів про українське козацтво, символом відродження державності України. *Звучить запис пісні – «Запорізький марш».*

Ведуча Напевно жоден народ не може похвалитися музичним інструментом, що відіграв би в його історії таку ж роль, як для українців бандура. В часи великих потрясінь бандура часто ставала могутнім джерелом наснаги провідників визвольних змагань. Так було за часів козащини, так було і в період національної революції 1917-1921 років.

У 1775 році ліквідовано Січ. Бандура вийшла з користування серед вищих верств суспільства та поступово перейшла лише до мандрівних співців-кобзарів, які організовувалися у цехові об'єднання – братства, що свого часу відіграли визначну роль у розвитку кобзарського мистецтва. Керівниками братств були панотці, себто вчителі. Такі об'єднання мали свої каси, майстерні з виготовлення інструментів та

струн до них. Панотці приймали учнів на навчання кобзарської справи, окрім якої навчали їх і власної таємної мови, що називалася лебійською. Кобзарські традиції базувалися на своєрідній кобзарській філософії, в основі якої лежали християнська віра, висока моральність, любов до рідного краю, родини, свого народу, вимогливість до репертуару та високого рівня виконавства.

Ведучий Основні кобзарські традиції були викладені в так званих «устинських книгах», своєрідних неписаних законах, що передавалися від вчителя до відданого справі кобзарства учня. Вони служили так званими збірниками рекомендацій для засвоєння кобзарського мистецтва, правил поведінки, усними підручниками з вивчення таємної лебійської мови.

Хор виконує – «Під твою милість» і думи-пісні до Богоматері.

Ведуча Наша історія сповнена безліччю кривд, нещасть, трагедій та ганебних злочинів проти українського народу.

Ведучий Народні співці споконвіку були небезпечними для кожної владної ідеології, джерелом морального авторитету серед громадськості і бар'єром для безперешкодного утвердження ідеологічних настанов нової системи. А це – «заборона грати і співати» аж до розстрілу та ідейного вихолощення змісту і традиційного образу кобзарства.

Ведуча У другій половині XVIII ст. кобзарське мистецтво майже занепало. З середини XIX століття припинили своє існування кобзарські братства, помирили кобзарі, змінювався спосіб життя тих, хто ще залишався, зникали автентичні інструменти, втрачався репертуар. Занепало і світське бандурництво. А на початку XX ст. кобзарство і бандурництво спіткала однакова доля: безжалісне винищення, спричинене безкомпромісною і жорсткою політикою держави, спрямованою на вихолощення як національних рис, так і всіх тих, хто був не лише носієм, а й немов живим втіленням ідей цієї самобутності.

Ведучий Тривалий період нищення кобзарів і кобзарства як уособлення вищої духовності, моралі і культури українців загальмував його розвиток на сто років. Це один із найтрагічніших фактів в історії нашої культури.

Ведуча У XIX ст. народні кобзарі-бандуристи існували переважно на Лівобережній Україні, Чернігівщині, Полтавщині та Харківщині. Їх репертуар складався в основному з історичних дум і пісень народної творчості.

Ведучий Зі спогадів старших людей відомо, що звістка про прихід у село кобзаря миттю облітала всіх. Мешканці сходилися, щоб послухати мудреця. Торкаючись чарівних струн, гість оповідав

про події, що відбулися на рідних землях, в билинах та думах прославляв героїв, ліричним співом розчулював слухачів до сліз, а веселою піснею викликав у них щирий сміх.

Ведуча В часи лютого переслідування, цю давню, величну культурну спадщину кобзарського мистецтва в міру сил і можливостей

Остан Вересай

оберігали і відроджували українські інтелігенти. Велика заслуга у цьому належить Миколі Лисенку, Гнату Хоткевичу та Івану Чайковському. Вивчаючи фольклор, Микола Лисенко записав думи Остапа Вересая, організував його виступи у Києві та Петербурзі (1873 р., 1875 р.), чим привернув увагу науковців до кобзарського виконавства. На основі музично-теоретичного аналізу репертуару Остапа Вересая, Микола Лисенко підготував наукову роботу, що стала поштовхом для подальшого вивчення народної творчості і кобзарства Філаретом Колесою, Лесею Українкою, Климентом Квіткою, Дмитром Ревуцьким, Дмитром Яворницьким. У 1904 році Микола Лисенко заснував у Києві музично-драматичну школу, а в ній з 1908 року клас бандури, запросивши кобзаря Івана Кучугуру-Кучеренка.

Ведуча Музика була лише однією гранню універсального таланту Гната Хоткевича і в ній він також проявив себе різнобічно: бандурист-виконавець традиційної музики, дослідник і знавець кобзарського мистецтва, автор методики навчання гри на бандурі і двох підручників – «Музичні інструменти українського народу» та «Підручник гри на бандурі». Він же – вихователь перших професійних бандуристів-виконавців і педагогів, диригент і композитор, автор близько 400 творів, з яких половина для бандури, організатор першої капели бандуристів. Варто зазначити, що капела мала великий успіх на XII Археологічному з'їзді науковців-етнографів, що відбувся у 1902 році в місті Харкові і стала знаковою подією, що кардинально змінила подальший хід розвитку мистецтва гри на бандурі.

Ведучий Побувавши на концертах Гната Хоткевича у Львові, видатний композитор Станіслав Людкевич на сторінках преси писав так: «Підніс гри на бандурі до своєрідного артистизму, зробив спосібною до більшого числа модуляцій та добув з неї чимало зовсім нових, незвісних ефектів і нюансів, про які ніхто б і не подумав...»

Ведуча На теренах Галичини також було добре розвинуте кобзарське мистецтво: народні співці підтримували зв'язки з кобзарями практично з усіх регіонів України. До них часто заходили музики із східних областей України, з Волині та з Кубані.

Ведучий Розвиток та популяризація кобзарського мистецтва Галичини у ХХ ст. пов'язана з іменем Гната Хоткевича. «Про Галичину та галичан у мене найкращі спомини. Я полюбив цей край і цих людей...» Так написав Гнат Хоткевич у своїй автобіографії.

Ведуча Юрій Сінгалевич – визначний бандурист з Львівщини. У 20-30 роки продовжує кобзарські традиції, навчався за підручником Гната Хоткевича.

Ведучий Зіновій Штокало – виходець з Тернопільщини. Прославився як поет, композитор і бандурист. Кобзарську діяльність розпочав у 1939 році у Львівському тріо бандуристів під керівництвом Юрія Сінгалевича. Зіновій Штокало глибоко засвоїв творчу спадщину Філарета Колесси, Гната Хоткевича і Михайла Кравченка. Аранжував і обробив понад 300 творів: балад, билин, козацьких дум та оригінальних творів. У залишеній ним спадщині платівки та касети, на яких збережено понад 20 годин чистого звучання. У 1922 році вийшов друком його підручник, відредагований Андрієм Горняткевичем – «Кобзарський підручник» для бандури і кобзарського виконання.

У записі звучить пісня «Чураївна» у виконанні Раїси Кириченко.

Ведуча Період визвольних змагань 1917 – 1921 років спричинив своєрідне відродження кобзарства. У перші післяреволюційні місяці створюються чи не найсприятливіші за останні 100 років умови для вільного розвитку мистецтва.

В. Ємець і кобзар І. Кучеренко, 1908 рік

Ведучий Про кобзарське піднесення цього періоду розповідав Василь Ємець – засновник Першої художньої капели бандуристів. Він казав: «Нарід, що прокинувся від вікової політичної та національної неволі, жадібно ловив кожне слово, що говорило про його минулість, а тим більше впивався словами думи та пісні, які співали йому кобзарі. Може багато з них переживали кращі хвилини в своїм житті; може, навіть, то були хвилини, коли многі вперше почули себе синами воскреслого народу, який в особі селян, війська,

а рівно ж свідомої чи помосковщеної інтелігенції горнувся тоді до кобзарів. Концерти, які в той час відбувалися при участі будь-якого з них, чи самотні кобзарські концерти проходили при переповнених залах. А ті незабутні враження від виступів деяких сліпих співців на Всеукраїнському Військовому з'їзді та на Першому з'їзді «Просвіти» (1917 рік) певно надовго лишаться у пам'яті їх учасників, або взагалі тих, хто мав змогу бути на цих з'їздах.

Ведуча В Києві створюється гурт аматорів, який весною 1918 року з ініціативи гетьмана України Павла Скоропадського перейменовано на Першу художню капелу кобзарів. Захоплений її співом, гетьман подарував бандуристам барвисті козацькі пояси.

Ведучий У Харкові популярним стає колектив бандуристів з студентської молоді університету.

Ведуча Товариством «Просвіта» у Конотопі засновано молодіжний кобзарський гурток, що згодом став основою Конотопської капели бандуристів.

Ведучий Особливої популярності бандура набула в українському війську. Легендарною стала постать кобзаря з Київщини Антона Митяя. Цей незрячий співець гартував своїм мистецтвом муж-

Василь Ємець, 1956 рік

Ансамбль бандуристів Юрія Сінгалевича, 1939 рік.
Зліва направо: С. Ластович, З. Штокалко, Ю. Сінгалевич,
В. Юркевич, С. Ганушевський.

ність, відвагу вояцтва і був зв'язковим між українськими частинами і повстанськими загонами.

Ведуча Кобзарство постійно було елітою українського народу, тому переслідувалося урядами та поневолювачами в часи втрати української державності. В часи репресій багато кобзарів попрощалось із життям. Так, у 1925 році понад 70 бандуристів було розстріляно, а інших – вислано на заслання.

Ведучий Ще більша трагедія сталася у 30 роки, коли за наказом Сталіна українських кобзарів, а з'їхалось їх немало (понад 300 чоловік), було начебто скликано на «нараду» у Харків. Та з неї не повернувся жоден кобзар. До нашого часу невідомо, що ж з ними трапилось, яка доля спіткала.

Ведуча У 1903 році Археологічна Комісія оприлюднила список живих кобзарів. За тими даними на Київщині не було ні одного кобзаря. В Харківщині – 28 кобзарів і 37 лірників. Чернігівщина представила 6 кобзарів і 21 лірника, а Полтавщина мала 9 кобзарів і 15 лірників.

Ведучий У 1939 році в Києві відбулася перша Республіканська Народа Кобзарів і Лірників України, на яку прибуло 37 учасників. Мабуть Божим Провидінням тим кобзарям разом із лірниками вдалося уникнути нещасливої долі своїх побратимів. І знов бандури струни ожили.

Ведуча Завдяки давнім традиціям, тісним зв'язком з народною культурою, незважаючи на утиски царського уряду, репресії сталінщини та голод на Україні, кобзарське мистецтво все ж вижило і збереглося до наших днів.

Ведучий Сучасне бандурне мистецтво, основою якого є кобзарство, за відносно короткий час – півстоліття – здійснило стрімкий злет до висот академічного професіоналізму.

Ведуча Географія бандурного мистецтва в Україні розширилася, виросла нова генерація професійних виконавців, які впевнено вийшли на високий мистецький рівень і здобули світове визнання.

Ведучий Їх виступи завжди свято для шанувальників народного музичного мистецтва.

Ведуча О, слава земле, кобзарів роди!

Хор і всі учасники заходу виконують пісні – «Молітьесь, братія» та «Молитва за Україну»

Марта Грицик,
провідний методист
з питань етичного та
християнського виховання

Дмитро Бортнянський — видатний майстер хорової музики XVIII ст.

Оформлення сцени: у глибині сцени – портрет композитора Дмитра Степановича Бортнянського. Під портретом напис:

Народ не вмере, бо він не темна маса,
Є в нього слово. Пісня віща,
Що народилось муками Тараса.
Є серце, не позичене, своє.

(В. Кравчук)

Учасники заходу: ведучий, ведуча, читець, хор.

Необхідні матеріали: звукозапис опери «Креонт» (Д. Бортнянський, 1776 р.); пісні – «Боже великий єдиний...» (сл. О. Кониського, муз. М. Лисенка); «Гімн Спасителю» (сл. Д. Хвостова); «Благослови, душе моя, Господа» (муз. К. Стеценка); «Іже херувими», «Достойно єсть», «Ангел вопіяше», «Німецька трапеза» і «Многая літа» на музику Д. Бортнянського.

Хор розпочинає вечір виконанням пісні – «Боже великий єдиний...»

Читець В покорі просять покоління:
– Зійди до нас і освіти,
Як зрозуміть твої веління,
Як покоряти їм світи?

Повстань не в сяєві корони,
Не в сріблі й золоті, – в серцях,
Щоб потвердити нам закони,
Щоб показати правди шлях.

Ось лица всіх до тебе, Боже,
Звертаються в молитві й ждуть;
Ти вивів нас на роздоріжжя,
Щоб ми пізнали праву путь,

Щоб вже тепер ми цінували
Твоєї ласки чорні дні,
Щоб всім наступним передали
Цей твій закон: «Служіть мені!»

(Ю. Луна)

На сцену виходять ведучі.

Ведуча Дмитро Степанович Бортнянський народився у 1751 році в м. Глухові Чернігівської губернії (зараз – Сумська обл.), у

родині козака, що служив у гетьмана Кирила Розумовського. В сім'ї було троє дітей.

Ведучий Початкову музичну освіту здобув у Глухівській співацькій школі, створеній з ініціативи гетьмана Данила Апостола у 1738 році. Ця школа відіграла визначну роль у розвитку музичної освіти не лише України, а й тогочасної Росії. Про високий рівень цього навчального закладу свідчить зокрема те, що учнів на навчання, яке тривало 2 роки, відбирали з усієї України. Крім співу, вони опановували гру на скрипці, бандурі, цимбалах, та інших інструментах. Вихованці Глухівської співацької школи потрапляли до кращих хорів і оркестрів України та Росії, а особливо обдаровані – до придворної капели у Петербурзі. Серед них був і Дмитро, якого в числі десятиох найобдарованіших учнів школи відправили на подальше навчання до Санкт-Петербурзької Придворної капели.

Ведучий Придворні співаки брали участь не лише у відправі Богослужінь, а й були задіяні в різноманітних музичних розвагах двору: веселили своїми виступами імператрицю Єлизавету Петрівну під час гри у карти, під час трапези, або супроводжували прогулянки її ве-

личності по парку. Окрім цього, при дворі часто відбувались концерти та постановки опер, до яких залучали хор. А Дмитро Бортнянський потрапив у число тих хористів, яких іноді обирали для виконання сольних партій.

Ведуча У 1765 році італійський композитор, майстер оперного жанру – Бальдасаре Галуппі, на запрошення Катерини II приїхав до Петербурга і розпочав придворну службу на посаді капельмейстера. Приїзд Галуппі в Росію став для Бортнянського сприятливою подією, яка відкривала перед юним талантом нові горизонти. Авторитетний композитор оцінив обдарування Бортнянського і навчав його впродовж трьох років. Від'їжджаючи з Росії у 1768 році він рекомендував імператриці відправити Бортнянського до нього у Венецію для продовження занять. В тому ж році Бортнянський виїхав до Італії.

Ведучий За час навчання у Венеції Бортнянський постійно вдосконалює мистецтво композиції, відвідує Рим, Мілан, Болонью та Неаполь. Там же, в Італії, молодий композитор пише сонати для клавесина, хорові твори та опери. З-під його пера виходить «Креонт» (1776 р.), «Алкід» (1778 р.) та «Квінт Фабій» (1779 р.). Разом з тим, Бортнянський бере участь у діяльності музичної академії в Болоньї, а його опери звучать у Венеціанському театрі «Сан Бенедетто». Звучить уривок з опери «Креонт».

Ведуча У 28-річному віці Дмитро Бортнянський повертається до Петербурга, де впродовж 1779-1796 років служить придворним композитором і клавесиністом. Під творчої активності композитора припадає на 80-ті роки XVIII ст. У 1784 році Дмитра Бортнянського призначають учителем музики Марії Федорівни – сестри майбутнього царя Павла I. До занять з нею він спеціально писав камерні твори. Також, до його обов'язків входило створення опер та хорових творів для кожного світського чи релігійного свята, а їх було немало.

Ведучий Саме в цей час композитор пише опери на французькі лібрето: «Свято сеньйора» (1786 р.), «Сокіл» (1786 р.), «Син-суперник» (1787 р.) та багато інших вокально-інструментальних творів.

У 1786 році, в Петербурзі, вийшов друком його твір – «Іже херувими» («Херувимська»), а у 1784 році – «Хай відправиться молитва моя».

Бортнянський був першим композитором у Росії, музичні твори якого почали виходити друком.

Петербурзька капела під його керівництвом досягла високого професійного рівня.

Хор виконує пісні Бортнянського – «Іже херувими» і «Достойно єсть».

Ведуча 11 листопада 1796 року Дмитра Степановича Бортнянського призначають на посаду директора Придворної капели. У спеціальному указі зазначалося: «Колезькому раднику Дмитру Бортнянському, доручивши в управління хор придворних півчих, повеліваємо надати йому з придворної контори платню й усе те утримання, яке мав його попередник, дійсний статський радник Марко Полторацький».

Хор виконує пісні Бортнянського – «Ангел вопіє» і «Німецька трапеза».

Ведучий Бортнянський пройшов у капелі шлях від півчого до директора, знав усі переваги і недоліки хору. Приймавши капелу, він розпочинає її реорганізацію: запрошує нових талановитих співаків і музикантів, переважно вихідців з України, і домагається створення окремого хору для театральних спектаклів.

Бортнянський поєднував вимогливість з доброзичливим ставленням до співаків, сприяючи їх високому професіоналізму та виключній виконавчій майстерності.

Ведуча Наприкінці життя композитор продовжував писати романси, пісні, канти. Так, на слова поета Михайла Хераскова, він написав гімн – «Співець у стані руських воїнів», присвячений подіям війни 1812 року. В останні роки життя Бортнянський працював над підготовкою до друку повного зібрання своїх творів, у яке він вклав майже всі свої кошти, але завершити роботу так і не встиг. Композитор видав лише кращі свої хорові концерти, написані у молодості, зокрема – «Духовні концерти на чотири голоси, створені і знову виправлені Д. Бортнянським».

Ведучий Дмитро Бортнянський помер у 1825 році в Петербурзі, причина смерті – крововилив в мозок.

Повне зібрання творів Дмитра Бортнянського, у 10 томах, вийшло лише у 1882 році за редакцією композитора Петра Чайковського.

Поховали великого композитора на Санкт-Петербурзькому Смоленському кладовищі. Російські музиканти і композитори першої половини XIX ст. закидали Бортнянському, як і пізніше Чайковському, його палкому прихильнику, «італьянщину», «м'якість і солодкавість». Проте церковно-вокальна, хорова музика Дмитра Борт-

нянського була дуже популярною ще за його життя. Її співали й за межами церкви: у навчальних закладах, аматорських хорах, кріпосних капелах та у побуті. Причина такої популярності крилася у класичній простоті й доступності мелодії. Бортнянський наповнював свої твори інтонаціями народних пісень, мелодіями багатоголосного українського церковного співу та кобзарського мистецтва. Усе це, в поєднанні із західноєвропейським впливом, витворило неповторний стиль творів композитора.

Хор виконує пісню – «Гімн Спасителю».

Ведуча Музична спадщина Бортнянського величезна. Він написав 35 чотириголосних хорових концертів для різних складів, які називалися в його час псалмами, 10 двохорових концертів, 14 чотириголосних концертів, 29 окремих літургійних співів, триголосну літургію, обробки давніх церковних київських та болгарських наспівів, 6 опер, камерно-інструментальні твори (сонати, рондо, марші, 1 квартет, 2 квінети та ін.), романси і пісні, вокальні твори на німецькі та латинські тексти, кантати, гімни.

Ведучий Інструментальна музика Бортнянського мала великий успіх ще в Італії, де в театрах Болоньї, Венеції, Риму та Неаполя ставили його опери. В них композитор опирався на традиції української музики, перейняті в середовищі Глухівської школи і Петербурзької Придворної капели.

Бортнянський своєю творчістю утвердив традиції українського хорового співу в репертуарі Петербурзької Придворної капели, більшість учасників якої також були носіями українських музичних традицій.

Водночас, створив чудовий хор, який володів бездоганними технічними і тембровими якостями та високою вокальною культурою. Майже півстоліття життя Бортнянського було пов'язане з процесами становлення музичної культури в Росії.

Ведуча Композитор Дмитро Бортнянський своїми коренями належить українській культурі, її давній музичній та хоровій традиції, яка пізніше розвинулась у творчості видатних українських композиторів: Миколи Лисенка, Кирила Стеценка, Миколи Леонтовича, Миколи Дремлюги, Левка Ревуцького, Бориса Лятошинського.

Хор виконує пісню – «Благослови».
Ведучий Дмитро Бортнянський ніколи не був у повному забутті але ставлення до нього змінювалося неодноразово. У XIX ст., в період

гострої боротьби за національне в музиці, він здавався передовій російській критиці занадто «італійським». На рубежі XIX – XX ст. дослідники знову переглянули свою думку щодо внеску Бортнянського у створення національно-музичної мови: у 1901 році вперше було відзначено ювілей композитора – 150-ліття з дня його народження.

Ведуча У 20-ті роки XX ст. з'явилися його світські твори, що тривалий час пролежали у палацових архівах.

У 30-40 роки його твори практично не звучали, хоча у світовій музичній культурі вже визрівало історично-культурне осмислення феномена композитора Бортнянського.

І лише в останні десятиліття XX ст. знову з'явився інтерес до творчості Дмитра Степановича Бортнянського: поставлено ряд опер, виконуються хорові та концертно-інструментальні твори видатного діяча української музичної культури.

Ведучий Юрій Липа – незабутній письменник і лікар УПА, що був закатований офіцерами НКВД, присвятив Дмитру Бортнянському такі рядки:

Читець Будь славен, Боже України,
Скрізь, де людей звучить язик,
Давай оновлення з руїни,
Животвори наш людський вік.

Нам твій наказ у серцях мати,
З ним жити, йти і здобувати.
Нехай тобі пребудуть милі
Діла, що дух наш сотворив, –

Поля, простори, гори й хвилі
Наповни міццю славних днів.
Тобі в серцях вітвар ми ставим –
Твоє ім'я довічно славим.

(Ю. Липа – «Гімн Дмитра Бортнянського»)

Ведуча На завершення нашого вечора для Вас звучить невмирущий твір Дмитра Бортнянського, який увійшов не лише в репертуар всіх хорових колективів України, а й у серця кожного українця – «Многая літа»!

Ірина Гуреш,
провідний методист з питань
естетичного виховання
та народних традицій

Невмирущий геній композитора (творчий шлях Максима Созонтовича Березовського)

Оформлення сцени: над сценою – портрет Максима Березовського, а перед ним – кошик квітів. На авансцені – столик, застелений вишиваним рушником і горить свіча, як знак вшанування пам'яті композитора та його творчості.

Учасники заходу: ведучий, ведуча, хор.

Необхідні матеріали: записи творів М. Березовського – «Не отвержи мене во время старости» та «Демофонт»; пісні – «Бог на Божім зібрані стоїть», «Господь воцарися», «Твори Ангели своя», «Чашу спасенія», «В пам'ять вічну», «Во всю землю», «Вірую» та «Херувимська» на музику М. Березовського; «Молитва за Україну» (сл. О. Кониського, муз. М. Лисенка).

Ведучий Наш мистецький захід присвячується творчості видатного українського композитора, корифея світової музичної культури – Максима Созонтовича Березовського.

Ведуча Але перш ніж розповісти про життєвий і творчий шлях композитора, зазирнімо у ту далеку епоху і умови, в яких він жив і творив...

Другу половину XVIII ст. в Європі прийнято вважати «добом сонати». В той час центром музичної культури Заходу був Відень – столиця Австро-Угорської імперії, а найпопулярнішими композиторами – так звані «віденські класики»: Глюк, Гайдн, Моцарт і Бетховен.

Ведучий Дивовижно те, що в час щораз більшого закріпачення України імперською Росією, в добу остаточного знищення Гетьманщини та руйнації Запорозької Січі, українська музика, а передусім – церковна творчість, піднялась до нечуваних вершин. Представниками цієї золотої пори української музики стали Максим Созонтович Березовський, Дмитро Степанович Бортнянський та Артем Лук'янович Ведель.

Ведуча Максим Березовський народився 27 жовтня 1745 року у Глухові. Перша згадка про рідне місто Максима Созонтовича датується XII ст., також відомо, що у XIII і XVI ст. Глухів був центром окремого князівства і завдяки розташуванню на великому торговельному шляху – важливим економічним осередком. Починаючи з 1708 року місто тривалий час було резиденцією гетьманів Лівобережної України. А у 1750 році там відбулося проголошення Кирила Розумовського гетьманом України.

В історію музики Глухів вписався передусім своєю музичною школою, у якій готували співаків та інстру-

менталістів для Придворної царської капели. В резиденції гетьмана Кирила Розумовського діяла співацька капела, керівником якої був визначний український композитор і диригент – Андрій Рачинський. Збереглася до наших днів і нотна бібліотека Розумовських – це унікальна і найбільша колекція музичних творів на всьому Сході Європи. Отже місце народження композитора мало вирішальний вплив на його подальшу долю.

Ведучий Навчався Максим Березовський в Києво-Могилянській Академії. Згідно тодішньої навчальної програми музиці відводилось велике значення: плекався хоровий спів, діяв оркестр. Києво-Могилянська академія випускала добре підготовлених хорових регентів, вчителів музики, співаків, інструменталістів та композиторів. Її хор налічував до 300 осіб, а оркестр – до 100. Невдовзі після прибуття у Київ, Березовський також став членом цього хору. На цей час припадають і його перші композиторські спроби, а саме – пісні на 3 і 4 голоси. Гарний голос і перші композиторські успіхи звернули увагу керівництва Академії на молодого музиканта. Окрім інших, ним зацікавився і граф Петро Рум'янцев, тож взяв Максима до царського двору в Петербург. З того часу доля композитора кілька років була пов'язана з Петербурзькою Придворною капелою.

Ведуча Не відкинь мене в час старости, коли зменшиться сила моя не покинь мене. Бо вороги мої проти мене змовляються і ті, що чатують на душу мою,

радяться спільно, кажучи:
«Бог покинув його,
доганяйте і полоніть його,
бо нема його кому рятувати.»
Боже мій, не віддаляйся від мене
поспіши, Боже, на поміч мені.
Нехай засоромляться і щезнуть ті,
що обмовляють душу мою.

Це строфи 70-го псалма, на які, говорячи без перебільшення, написаний шедевр світової музики, концерт Максима Березовського – «Не отвержи мене во время старости». Він належить до благальних псалмів-молитов, у яких людина, переслідувана злими силами, звертається до Бога з благанням про захист, особливо в час своєї старості.

Послухаймо цей досконалий музичний твір у виконанні хору.

Звучить запис духовного концерту – «Не отвержи мене во время старости».

Ведучий У 1758 році Максим Березовський залишив Київ і переїхав до Санкт-Петербурга.

29 червня того ж року його прийняли на службу до престолонаслідника, великого князя Петра Федоровича (пізніше – імператор Петро III) і зарахували співаком у трупу оранієнбаумського придворного театру. У цій трупі співали переважно італійці, а оркестрантами були здебільшого німці. Беручи участь у виставах оранієнбаумського театру, Максим Березовський знайомиться з жанром італійської опери-серія.

Ведуча Після дворцевого перевороту 1762 року на престол сходять Катерина II і рішуче починає впроваджувати нові порядки. Вона перевела артистів, які співали в оранієнбаумському театрі, в італійську трупу (так звану «італійську компанію»), а разом з ними і самого Березовського. Поряд з діяльністю в оперній трупі, композитор співав у Придворній співацькій капелі, очолюваній Марком Полторацьким. Більшість хористів цієї капели були українцями, але її високий мистецький рівень дивував навіть іноземних музикантів.

Ведучий На початку 60-х років XVIII ст. Максим Созонтович брав уроки композиції та контрапункту в італійського музиканта Франческо Цоппіса. Згодом став керівником театрального оркестру, а у 1765 році – капельмейстером Придворної співацької капели.

Ведуча Наступний період творчості Максима Березовського пов'язаний із життям в Італії, куди він був скерований на навчання дирекцією російських імператорських театрів, очолюваною Елагінім. Сьогодні прийнято вважати, що за час навчання під керівництвом падре Джованні Батіста у Болонській

філармонічній академії були написані кращі твори Березовського: причасні вірші і вся Літургія.

Пропонуємо вашій увазі у виконанні хору послухати чотири причасні вірші: «Творяй Ангели своя», «Чашу спасенія», «В пам'ять вічную» і «Во всю землю». Хор виконує пісні – «Творяй Ангели своя», «Чашу спасенія», «В пам'ять вічную» і «Во всю землю».

Ведучий 15 травня 1771 року Максим Березовський отримав титул члена Болонської філармонічної академії, який вважається дуже почесним як для італійців, так і для іноземців. Його присвоювали лише обраним. Так, випередивши Березовського на рік, титул отримав композитор Вольфганг Амадей Моцарт.

Ведуча Крім Болоньї Максим Березовський побував і в інших містах Італії, бо два віднайдені його твори були написані в Пізі та Ліворно. Але де б не жив композитор, він завжди старався надсилати свої твори до Санкт-Петербурга.

У 1772 році Березовський написав сонату для скрипки і гембало до-Мажор, а на початку 1773 року під час карнавалу в оперному театрі міста Ліворно, була поставлена його опера «Демофонт».

Ведучий В цій опері розкрилася яскрава індивідуальність митця – емоційність, щиросердечність, почуттєва ніжність і благородство, мелодична краса. В аріях, що передають хвилювання героїв, композитор музичними засобами досягає вираження глибини почуттів. Опера вкотре підтвердила великий талант композитора, який, творячи в класичному стилі і спираючись на загальноєвропейську стилістику, став високопрофесійним майстром оперного жанру.

Послухаймо у записі уривок з опери «Демофонт».

Звучить звукозапис опери «Демофонт».

Ведуча 19 жовтня 1773 року, перебуваючи в zenіті своєї слави, композитор повернувся до Петербурга, де його чекали важкі часи та гіркі розчарування.

Уже здобувши визнання в Італії, маючи титул члена Болонської філармонічної академії та великий досвід написання творів різних жанрів, він знову був зарахований на ту ж посаду придворного композитора з мізерною платнею, яку він мав до поїздки в Італію. Посади капельмейстера, як це передбачав титул академіка, в Росії не дали. На цю посаду царська влада ставила переважно італійців. І хоч у Росії на той час не було жодного композитора такого рівня, Максима Созонтовича не просували по службі і ставились до нього так, як до звичайного пересічного службовця капели придворного театру.

Ведучий Цей період став останнім у житті Максима Березовського. Суспільна атмосфера

в Росії, що створювалась царською владою, була для нього задушливою і нестерпною. Композитор все ще писав, але виключно духовну музику для Придворної співацької капели.

Соціальне становище професійних музикантів, за винятком приїжджчих із Західної Європи, було на рівні придворних слуг, кріпаків. Максим Березовський був позбавлений умов для творчої реалізації свого великого таланту і глибоких музичних знань. Кінець життєвої драми геніального українського композитора Максима Созонтовича Березовського став трагічним: у квітні 1777 року, в розквіті свого таланту, молодий композитор за сумнівних обставин помирає бідним і самотнім. Сьогодні існує кілька версій його передчасної смерті але було це вбивство, а чи самогубство, як останній відчайдушний протест митця проти реалій тодішнього життя в Російській імперії, дотепер залишається загадкою.

Ведуча За короткий час свого життя Максим Березовський написав багато духовних творів. Йому належить повна літургія, причасні вірші, англійська хвалебна пісня, цілий ряд концертів. На превеликий жаль, до сьогодні не всі твори композитора віднайдено і збережено. Відомо, що Березовський друкувався у виданнях XIX – поч. XX ст. Вийшла друком його Літургія, окремі причасні вірші, концерти «Не отвергни мене во время старости» та «Unser Vater» («Отче наш»), який вперше був надрукований в Лейпцігу у 1813 році. В наш час дві збірки творів Максима Березовського опублікував М. Юрченко. До останньої з них, 1995 року випуску, увійшло найбільше духовних творів композитора.

Ведучий Всі збережені духовні твори Максима Березовського є видатним мистецьким явищем. В усіх жанрах духовної музики композитора простежуються ознаки нового стилю.

Ведуча Літургія Максима Созонтовича належить до найкращих творів такого роду в українській духовній музиці. Композитор вдосконалив форму літургії, поділивши її на вісім частин, бо до цього часу вона складалась з багатьох роздрібнених фрагментів, кількість яких постійно змінювалась. Крім того, він додав нові частини – «Вірую» і «Отче наш», які раніше не записувалися, бо їх виконували прихожани, а не хор.

Ведучий Літургія Максима Березовського досконало відтворює різні стани людської душі, що виникають внаслідок молитовного спілкування з Богом: непохитність релігійних переконань у молитві «Вірую», звеличування Господа й подяка йому у зверненнях «Прийдіте поклонімся», «Достойно і праведно єсть», «Свят, Свят, Свят Господь Саваоф»,

«Тебе поєм», благання про помилування у прохальних Єктенях «Господи помилуй», «Святий Боже, Святий кріпкий», звернення до Господа у молитві «Отче наш», а також духовну заглибленість і піднесеність під час виконання пісні, що зветься «Херувимська». У виконанні хору звучать фрагменти Літургії – «Вірую» та «Херувимська».

Ведуча Композитор має в своєму доробку і причасні вірші – це невеликі хорові твори, призначені для співу до і під час Причастя. Кожен з них виконувався в церкві у певний день тижня. Причасні твори Березовського написані на тексти псалмів Псалтиря, що мають переважно хвалебний і подячний характер.

Ведучий Жанр духовного концерту у творчості Максима Березовського займає чільне місце. Сьогодні найвідомішими з них вважаються: «Бог на Божім зібрані стоїть», «Господь воцарися», «Не отвержи мене во время старости» та інші. У виконанні хору звучать – «Бог на Божім зібрані стоїть» та «Господь воцарися».

Ведуча Духовна музика Березовського належить до першого етапу розвитку української духовної музики нового стилю, на якому позначилися стильові тенденції, характерні західно-європейській музиці «передкласичного періоду» та раннього класицизму. У творчості Максима Березовського сформувалися два види духовного концерту нового стилю: урочисто-панегіричний («Господь воцарися») та лірико-драматичний («Не отвержи мене во время старости»). Утвердився чотиричастинний хоровий цикл, побудований на принципах контрасту – музично-образного, темпового, тонального та фактурного.

Ведучий Характерною особливістю творчості Березовського стало використання мелодики пісенного типу та мелодичних зворотів, типових для української народної пісні та пісні-романсу. Всю духовну музичну творчість композитора тонко пронизує ніжність і чутливість його душі, яка так емоційно реагувала на зло і несправедливості суспільства. Духовна творчість композитора, її новаторське спрямування, стало життєдайним ґрунтом для подальшого розвитку духовного концерту у творчості багатьох інших великих творців, натхненних талантом незабутнього генія української музичної культури – Максима Созонтовича Березовського.

Хор виконує пісню – «Молитва за Україну».

*Ірина Гуреш,
провідний методист з питань
естетичного виховання та народних традицій*

Тендер: здійснення закупівель за державні кошти

У практиці українських державних закупівель проведення тендерних процедур можливе кількома способами:

1. Відкриті торги

В разі проведення відкритих торгів участь в закупівлі можуть взяти всі зацікавлені фізичні та юридичні особи, конкурсні пропозиції яких відповідають вимогам документації з конкурсних торгів. Відкриті торги є основною процедурою закупівель.

2. Процедура попередньої кваліфікації

Процедура попередньої кваліфікації застосовується у разі необхідності попереднього визначення кваліфікаційної відповідності, фінансово-економічного стану та технічних і організаційних можливостей учасника. У разі проведення закупівлі за даною процедурою участь в попередній кваліфікації можуть взяти всі зацікавлені фізичні та юридичні особи. Для проведення попередньої кваліфікації учасників має бути не менше двох учасників. До подальшої участі в конкурсних торгах запрошуються всі учасники, які пройшли відбір за результатами попередньої кваліфікації, але не менше двох.

3. Процедура запиту цінових пропозицій

Дана форма тендеру використовується для придбання товарів і послуг, для яких існує постійно діючий ринок, за умови що їх вартість не перевищує 200 тис. грн. При закупівлі робіт процедура запиту цінових пропозицій не застосовується. Замовник надсилає запит щодо цінових пропозицій не менше, ніж 3-м учасникам, а в день надсилання запиту передає його для публікації у «Вісник державних закупівель». Право подавати цінові пропозиції мають всі охочі постачальники, а не лише ті, яким замовник надіслав запит. У встановлений час відбувається розкриття цінових пропозицій. Переможцем визнається той постачальник, який подав пропозицію, що відповідає вимогам замовника, зазначеним у запиті цінових пропозицій, та має найнижчу ціну. Йому надсилається повідомлення про визнання його переможцем торгів.

4. Процедура двоступеневих торгів

Процедура застосовується за умов, якщо замовник не може самостійно визначити необхідні технічні та якісні характеристики (специфікації) товарів (робіт) або визначити вид послуг та якщо для прийняття оптимального рішення про закупівлю необхідно провести попередні переговори з учасниками, а також у випадку якщо предметом закупівлі є здійснення наукових досліджень, експериментів або розробок, виконання дослідно-конструкторських будівельних робіт.

Двоступеневі торги проводяться в два етапи: на першому етапі всім учасникам пропонується подати попередні пропозиції конкурсних торгів без зазначення ціни. Документація конкурсних торгів при цьому може передбачати лише пропозиції щодо технічних, якісних та інших характеристик предмета закупівлі, умов поставки, підтвердження професійної і технічної компетентності учасників та їх відповідності кваліфікаційним вимогам. Замовник під час розгляду попередніх пропозицій конкурсних торгів має право проводити переговори з будь-ким з учасників. Після отримання попередніх пропозицій конкурсних торгів замовник має право внести зміни до документації конкурсних торгів щодо технічних вимог та вимог до якості предмета закупівлі чи запропонувати нові характеристики та критерії оцінки згідно з цим Законом. Про зміну умов документації конкурсних торгів замовник інформує всіх учасників під час надання їм запрошень до участі у другому етапі торгів.

На другому етапі замовник пропонує учасникам, попередні пропозиції конкурсних торгів яких не було відхилено на першому етапі, але не менше ніж двом, подати остаточні пропозиції конкурсних торгів із зазначенням ціни.

5. Закупівля в одного учасника

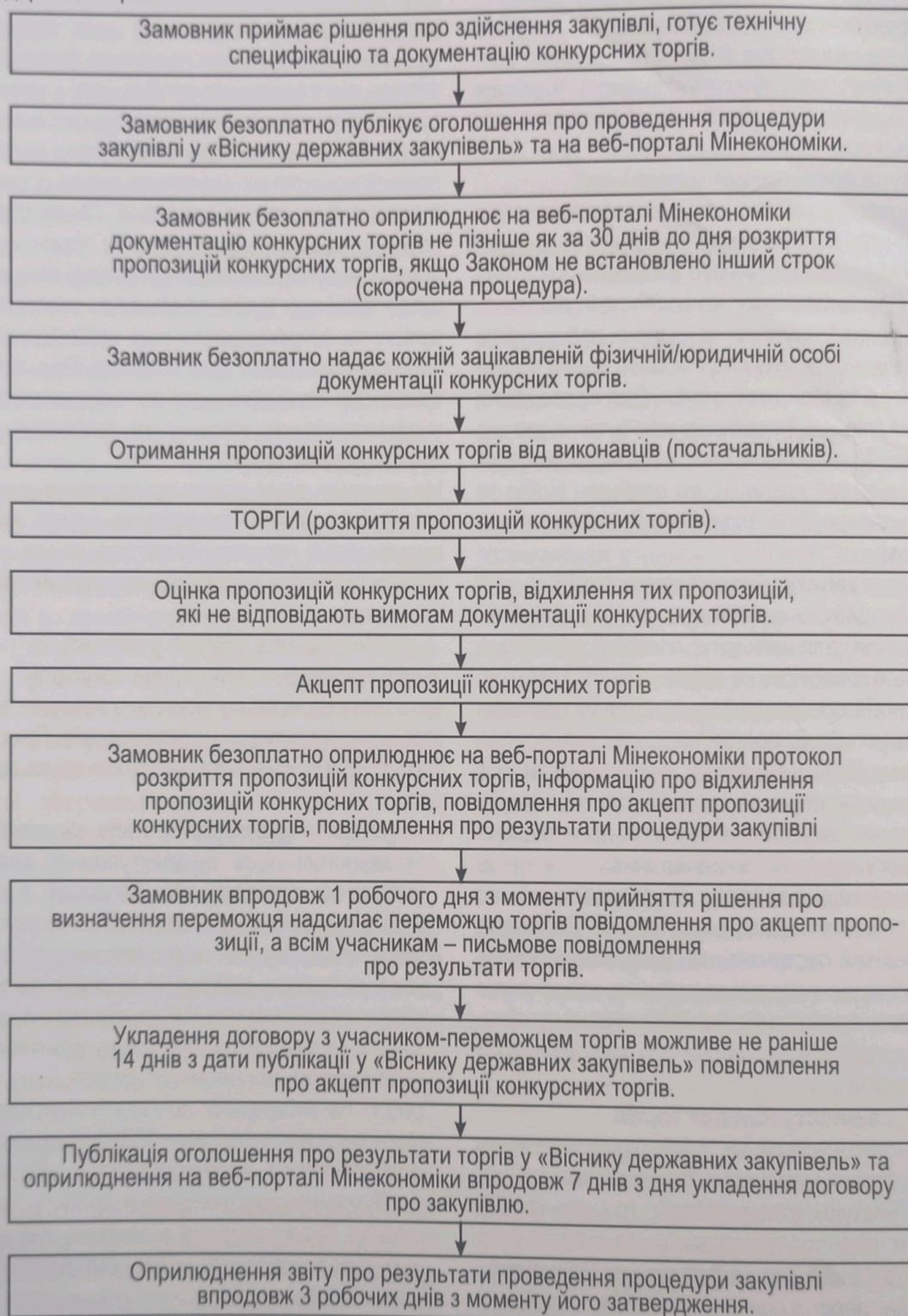
У разі проведення процедури закупівлі в одного учасника, замовник може укласти з ним договір про закупівлю після проведення переговорів. Процедура закупівлі в одного учасника застосовується замовником у разі:

- закупівлі творів мистецтва або закупівлі, пов'язаної із захистом прав інтелектуальної власності, або укладення договору про закупівлю з переможцем архітектурного чи мистецького конкурсу;
- відсутності конкуренції (у тому числі з технічних причин) на товари, роботи чи послуги, які можуть бути поставлені, виконані чи надані тільки певним учасником, за відсутності при цьому альтернативи.
- необхідності проведення додаткових будівельних робіт, не включених до початкового проекту, вартість яких не перевищує 30% первинного договору, але які через непередбачувані обставини стали необхідними для виконання проекту, за умови, що договір буде укладено з виконавцем цих робіт, та такі роботи технічно чи економічно пов'язані з первинним договором;
- закупівель товарів і послуг, які здійснюються за значно нижчими від ринкових цінами, що діють протягом дуже короткого строку.

Основною складністю застосування процедури закупівлі в одного учасника є її обов'язкове узгодження з Мінекономіки України. Для застосування процедури закупівлі в одного учасника замовник подає до Мінеко-

номіки документи, визначені Порядком погодження застосування процедури торгів з обмеженою участю та процедури закупівлі в одного учасника, затвердженим наказом Мінекономіки.

У даній статті ми розглянемо алгоритм проведення найпоширенішого способу здійснення державних закупівель - відкритих торгів:

Софія Береза,
повідний методист
з питань правового виховання

Перелік заходів ЛДОЦНТіКОР на I півріччя 2011 року

Січень – червень

Чергова атестація «Народних»/«Зразкових» аматорських колективів культурно-освітніх установ системи Міністерства культури і туризму України

Січень

Обласне свято українського зимового фольклору «Ой, радуйся, земле...»
м. Трускавець

Травень

Обласний фестиваль-конкурс фольклорних колективів та окремих виконавців - «3 народної криниці» та фестиваль-конкурс родинної і сімейної творчості - «Родина»
м. Львів

Червень

V Обласний фестиваль гумору - «Веселі копачі»
м. Миколаїв

Обласний фестиваль-конкурс хореографічних колективів - «Свитазівські притули»
м. Сокаль

Обласний семінар-практикум керівників хореографічних колективів і методистів районних народних домів з хореографічного жанру

Обласний семінар-практикум керівників фольклорних колективів і методистів районних народних домів з фольклору

Львівський державний обласний центр народної творчості і культурно-освітньої роботи – творча науково-методична установа, яка займає провідне місце у Всеукраїнській системі методичного керівництва державними клубними закладами.

ЛДОЦНТіКОР здійснює загальне організаційно-методичне керівництво закладами культури клубного типу, дбає про вдосконалення культурно-просвітницької роботи та всебічний розвиток народної творчості, а також про задоволення культурних та духовних потреб населення.

Творчий колектив установи координує роботу і надає фахову допомогу 1370 народним домам і близько 6 тисячам художніх аматорських колективів області.

Робота Львівського державного обласного центру народної творчості і культурно-освітньої роботи була достойно оцінена: 19 березня 2004 року директор ЛДОЦНТіКОР Береза Роман Павлович отримав подяку від Кабінету Міністрів України за високий професіоналізм та вагомий внесок у розвиток української культури, а також був визнаний кращим директором з-поміж усіх директорів обласних центрів народної творчості України.

Культурно-просвітницький вісник «Животоки» відображає основні аспекти діяльності установи, висвітлює на його сторінках важливі методичні та практичні розробки провідних методистів центру, сценарні матеріали до визначних та пам'ятних дат, а також інші актуальні питання сьогодення.